

Kasvunkansio pedagogisen dokumentoinnin ja havainnoinnin välineenä

Anttila, Eeva
Ojanen, Anni

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kasvunkansio pedagogisen dokumentoinnin ja havainnoinnin välineenä

Sosionomi AMK
Lastentarhanopettajan kelpoisuus
Opinnäytetyö
Maaliskuu, 2018

Anttila, Eeva & Ojanen, Anni

Kasvunkansio pedagogisen dokumentoinnin ja havainnoinnin välineenä

Vuosi 2018

Sivumäärä 92

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa vantaalaiseen päiväkotiin toimiva kasvunkansiomalli. Opinnäytetyö toteutettiin ympärivuorokautista hoitoa tarjoavassa Sinirikon päiväkodissa. Työskentelyssä oli mukana päiväkodin viisivuotiaita lapsia, jotka saivat suunnitella omat kansionsa.

Mallikansiolla on monta tarkoitusta. Työntekijälle kansion teoria tuo tietoa pedagogisesta dokumentoinnista, havainnoinnin keinoista sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellyistä oppimisen alueista. Käyttämällä kansiota lasten kanssa, tekee aikuinen näkyväksi ryhmän työskentelyä. Kansio toimii siis toiminnan dokumentoinnin välineenä. Kansio on myös tie lapsen maailmaan.

Osallistimme päiväkodin viisivuotiaita mallikansiomme suunnitteluvaiheessa. Järjestimme kuusi toimintakertaa, joiden aikana kävimme läpi varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden viisi eri oppimisen aluetta. Toimintakerroilla lapset saivat tuoda omia ideoitaan ja ajatuksiaan omaan kansioonsa. Poimimme heidän ideoitaan myös päiväkodille tekemäämme mallikansioon.

Teoriaosuudessa perehdyimme osallisuutta ja pedagogista dokumentointia käsittelevään kirjallisuuteen sekä erinäisiin tutkimuksiin. Tutustuimme laajasti myös uuteen varhaiskasvatuksen perusteet asiakirjaan. Arviointimenetelmänä käytimme työskentelyyn osallistuneille lapsille suullista yksilöhaastattelua, sekä kollegoilta pyysimme mallikansiosta arvioita kirjallisen palautekyselyn avulla. Palautteista päätellen kansiota voitaisiin hyödyntää päiväkodissa, mikäli työnjaosta ja kansion tekoon varatusta ajasta sovitaan tiimin kesken.

Työmme loppupuolella huomasimme, että mallikansiolla voisi olla myös muita käyttötarkoituksia. Tulevaisuudessa mallikansiosta voisi poimia sivuja myös suoraan sähköiseen kasvunkansioon, tai kasvunkansion voisi muuttaa esimerkiksi ”projektikansioksi”, johon kerättäisiin talteen ryhmässä toteutuneita projekteja.

Anttila, Eeva & Ojanen, Anni

Educational portfolio as a tool of pedagogical documentation and observation

Year 2018

Pages

92

The aim of this functional thesis was to create a new and functional educational portfolio for early childhood education and care (ECEC). The thesis was produced for a 24-hour day care center Sinirikko in Vantaa. We worked with a few five-year-old children, who were able to design their own portfolios during the process.

There are many reasons to use the model portfolio we made. To the educators the theory part of our educational portfolio provides information about pedagogical documentation and the methods of the observation. It also brings information about the areas of the learning that have been defined in the National Core Curriculum for ECEC. Using portfolios is an effortless way to make visible the pedagogical work and methods used in a group.

At the planning stage of our model portfolio, we worked with a group of children to whom we directed six functional classes. In those classes, they became familiar with the five areas of the learning. The children were allowed to bring their own ideas and thoughts to their own educational portfolios. We pick their ideas also to the educational portfolio we created to the day care center.

In the theoretical part of the thesis, we studied the literature and recent studies on participation and pedagogical documentation. We also became acquainted with the new National Core Curriculum for Early Childhood Education and Care. We used individual interview as an evaluation method to the children who had participated in the working process. We also asked the educators to evaluate our model portfolio with the help of a feedback survey. Concluding from the feedback one could utilise the model portfolio in the day care, if it is first decided between the group of educators who do what and how.

Towards the end of our work, we noticed that there could be other purposes of use the portfolio as well. In the near future, one could pick pages directly to the electronic version of educational portfolio from our model version. The educational portfolio could also be used as a "project portfolio" to which all the projects made in the group would be documented.

Keywords: Early childhood education and care, Areas of the learning, Participation, Pedagogical documentation, Educational portfolio

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Hankeyhteistyökumppani Sinirikon päiväkotia	7
	2.1 Vuoropäivähoito	7
3	Opinnäytetyön tavoitteet	9
4	Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys	11
	4.1 Varhaiskasvatus	11
	4.2 Oppimisen alueet	13
	4.2.1 Kielten rikas maailma	15
	4.2.2 Ilmaisun monet muodot	15
	4.2.3 Minä ja meidän yhteisömme	16
	4.2.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni	17
	4.2.5 Kasvan, liikun ja kehityn	17
	4.3 Toiminnan pedagoginen dokumentointi	18
	4.4 Kasvunkansio	20
	4.5 Lasten osallisuus	22
5	Opinnäytetyön toteutus	27
	5.1 Lasten osallistaminen kansiotyöskentelyyn	28
	5.1.1 Tuokio 1	29
	5.1.2 Tuokio 2	30
	5.1.3 Tuokio 3	31
	5.1.4 Tuokio 4	31
	5.1.5 Tuokio 5	32
	5.1.6 Tuokio 6	33
	5.2 Työskentelyn eettisyydestä	34
6	Valmis mallikansio	34
7	Mallikansiosta saatu palaute	35
	7.1 Lasten antama palaute	36
	7.2 Työyhteisön antama palaute	38
8	Pohdinta	40
	Lähteet	46
	Liitteet	49

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä perehdymme varhaiskasvatuksen pedagogiseen dokumentointiin, ja sen yhteen työväliseen, kasvunkansioon. Pedagogiseen dokumentointiin liittyy vahvasti myös lapsen osallisuus, jota käsittelemme sekä historian että viime vuosien tutkimusten valossa.

Varhaiskasvatus on yksi keskeisimmistä perheitä ja lapsia koskevista palveluista ennen oppivelvollisuutta. Varhaiskasvatukseen lapset tuovat mukanaan aiemman elämäkokemuksensa ja erityisesti vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet itsensä ja huoltajansa välillä. Varhaiskasvatuksessa kasvattajien tehtävänä on luoda samankaltainen luottamuksellinen suhde lapseen, ja tässä tukena on huoltajien ja kasvattajien välinen avoin kanssakäyminen ja säännöllinen yhteistyö. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 13-14.) Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä on luoda yhteistyön rakenteet ja tiedonsiirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana siirtymät ryhmästä toiseen sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja koulumaailmaan ovat mahdollisimman sujuvia. Tiedon siirtämisessä on hyvä hyödyntää erilaisia varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä, mielenkiinnonkohteita sekä opittuja asioita. Tällainen dokumentointi on pedagogista dokumentointia, jota vuonna 2016 ilmestynyt Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteetkin peräänkuuluttavat. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 14.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen varhaiskasvatuslain perusteella antama valtakunnallinen määräys, jonka pohjalta sekä paikalliset että lasten omat varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatusta toteutetaan. Varhaiskasvatustyötä velvoittavana asiakirjana varhaiskasvatussuunnitelman perusteet astuivat voimaan 1.8.2017.

Keväällä 2017 tapasimme Sinirikon päiväkodissa, jossa Anni oli töissä ja Eeva työharjoittelussa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet olivat puheenaiheena koko päiväkodissa, ja yhdessä pohdimme, mikä olisi sellainen aihe, jonka voisimme Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmasta poimia opinnäytetyömme aiheeksi. Puheissa korostui havainnointi, pedagoginen dokumentointi ja sen toteuttaminen. Ideaksi muodostui kasvunkansio, sillä päiväkodissa niitä ei ollut käytössä, vaikka kasvunkansiot ovat kuitenkin olleet jo vuosia suosittu dokumentoinnin väline. Päätimme siis selvittää, millainen on lapsen kasvua tukeva ja parhaiten tietoa tuottava kasvunkansio, ja millainen kansiomallin kannattaisi olla, jotta pedagoginen dokumentointi olisi mahdollisimman vaivatonta. Koska uusi varhaiskasvatussuunnitelma oli niin tapetilla, päätimme koostaa kansiota varhaiskasvatussuunnitelman perusteita hyödyntäen ja päädyimme käyttämään kasvunkansioissa varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueita. Halusimme tehdä opinnäytetyöstä toiminnallisen ja lapsia osallistavan, sillä lasten osallisuus oli teema, josta päiväkodissa puhuttiin myös paljon. Työyhteisössä pohdimme muun muassa,

osallistetaanko lapsia tarpeeksi ja mitkä ovat niitä asioita, joihin lapset voisivat todella vaikuttaa ja olla mukana suunnittelemassa. Koska osallisuutta lisäksi korostetaan myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, päätimme ottaa kasvunkansioiden suunnitteluun mukaan päiväkodin 5-vuotiaita lapsia.

Työssämme esittelemme ensin hankeyhteistyökumppanimme, Sinirikon ympärivuorokautista hoitoa tarjoavan päiväkodin, jonka jälkeen kerromme työmme tavoitteista ja teemoista, joihin olemme perehtyneet. Keskeisinä käsitteitä avaamme termit *varhaiskasvatus*, *oppimisen osa-alueet*, *pedagoginen dokumentointi*, *kasvunkansio ja lasten osallisuus*. Seuraavana työssä kerromme opinnäytetyön tavoitteista ja lasten kanssa työskentelystä. Lopuksi arvioimme sekä työtämme että työskentelyämme ja pohdimme työn merkitystä yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

2 Hankeyhteistyökumppani Sinirikon päiväkot

Opinnäytetyön yhteistyökumppani on Vantaalla sijaitseva Sinirikon päiväkot. Sinirikon päiväkot tarjoaa ympärivuorokautista hoitoa vantaalaisille lapsille. Muut Vantaalla toimivat ympärivuorokautiset päiväkodit ovat Hansin päiväkot pohjois-Vantaalla sekä Kilterin päiväkot länsi-Vantaalla. Sinirikon päiväkodissa on viisi lapsiryhmää: kaksi alle kolmevuotiaiden ryhmää, kaksi 3-5-vuotiaiden ryhmää sekä esiopetusryhmä 5-6-vuotiaille. Vaikka jokaisella lapsella on oma kotiryhmä, toimivat lapset paljon myös yhdessä etenkin iltaisin ja viikonloppuisin.

Kasvatusvastuussa olevaa henkilökuntaa on talossa 5-6/ryhmä, jonka lisäksi talossa työskentelee avustajia, laitoshuoltaja, keittiöhenkilökuntaa ja päiväkodin johtaja. Lastentarhanopettajat tekevät 2-vuorotyötä ja heidän työaikansa painottuu arkeen. He vastaavat ryhmän pedagogiikasta ja toiminnan kokonaisuudesta. Lastenhoitajista suurin osa tekee 3-vuorotyötä. Lapsia päiväkotiin mahtuu hieman yli 100.

Sinirikon päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman perustana ovat valtakunnallinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet sekä Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatuksen oppimis- ja opetussuunnitelman päätoiminta-ajatuksena on lapsen päivärhythmin tasapainottaminen ja varhaiskasvatuksen toteutumisen tukeminen yhteistyössä vanhempien kanssa. (Sinirikon varhaiskasvatussuunnitelma 2015.)

2.1 Vuoropäivähoito

Vuorohoito koskettaa verrattain suurta määrää niin perheitä kuin varhaiskasvatuksen henkilöstöäkin, sillä noin 7 prosenttia kunnallisen päivähoidon lapsista on vuorohoidossa. Vuonna 2013

tehdyn tutkimuksen mukaan näistä vuorohoidossa olevista lapsista yli puolet, 52 prosenttia, oli ympärivuorokautisen hoidon piirissä. Vuorohoidon yleisyyttä selittää muuttuneet työajat, sillä esimerkiksi 25-49-vuotiaista suomalaisista naisista joka neljäs ja miehistä joka viides tekee vuorotyötä. Silloin, kun perheessä joko molemmat vanhemmat tekevät epätyypillistä työtä tai yksinhuoltaja tekee vuorotyötä, tulee kunnan järjestää lapselle varhaiskasvatustilaa (2§ (25.3.1983/304)) mukaisesti hoitopaikka sinä vuorokauden aikana, jolloin sitä tarvitaan. Vuorohoitoa voidaan järjestää päiväkodeissa, ryhmäperhepäivähoitokodeissa, perhepäivähoidon kotona tai lasten kotona. (Teppo & Malinen 2016, 14-16, 19)

Vuorohoidossa lastentarhanopettajat työskentelevät pääasiassa arkipäivisin klo 7-19 välillä, ja lastenhoitajat lisäksi myös iltaisin, viikonloppuisin ja öisin. Samassa tiimissä työskentelevät eivät välttämättä siis näe toisiaan koko päivän aikana tai edes useaan päivään. Myös lasten hoitoajat voivat olla kovin epäsäännöllisiä ja voikin mennä pitkä aika, että kasvattaja tapaa jotakin tiettyä lasta. Nämä kaikki vaikuttavat siihen, että toiminnan pedagoginen suunnittelu on välillä haastavaa. Pedagoginen suunnittelu on ensisijaisesti lastentarhanopettajan vastuulla, jonka tulee suunnittelussa ottaa huomioon se, että lapsen oikeus saada laadukasta ja monipuolista varhaiskasvatusta toteutuu, hoitoajoista riippumatta. (Teppo ym. 2016, 151-152).

Yhtä aikaa hoidossa olevien lasten määrä vaihtelee myös Sinirikon päiväkodissa suuresti. Lapsia tuodaan ja haetaan eri aikoina, aamun ensimmäiset lapset tulevat klo 5 ja yöksi kotiin menevät lapset on haettava klo 22 mennessä. Yöksi tulevat lapset tuodaan päiväkotiin viimeistään klo 20, jolloin yöhoitaja saapuu töihin. Päivän aikana sekä lapset että hoitajat siis vaihtuvat useaan otteeseen, jolloin rutiinien ja tietyn päivärytmin merkitys kasvaa. Myös toiminnan dokumentoinnin merkitys on suuri, jotta eri aikoihin työskentelevät tiimin jäsenet ovat tietoisia ryhmän toiminnasta ja lapsien kuulumisista.

Sinirikossa iltaja yöhoito on keskitetty talon tilavampaan päätyyn, jossa on kolmen ryhmän tilat. Päivällisen jälkeen rauhoitutaan hetki, katsotaan joko lastenohjelmia tai leikitään rauhallisia leikkejä. Myös iltaisin toiminta on pedagogisesti suunniteltua: jumppaa ja pelejä liikuntasalissa, kädentaitoja, leikkejä tai musisointia. Etenkin hyvällä säällä, iltaulkoilukin on mahdollista klo 17-19 välillä. Yksi ryhmistä on vakituisesti klo 20-05 yöksi jäävien lasten ja hoitajan käytössä. Ryhmässä on yöhoitajalle oma tila, jossa tehdä töitä, sekä lapsille lepo huone, johon pedataan jokaiselle oma sänky. Aamulla aikaisin tulevat lapset sekä myöhään illalla hoidossa olevat lapset leikkivät rauhallisia leikkejä eri ryhmässä, näin taataan yölapsille mahdollisuus rauhallisiin uniin.

3 Opinnäytetyön tavoitteet

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman uuden linjauksen mukaan ainoastaan lastentarhanopettajat käyvät lapsen VASU-keskustelut lapsen huoltajien kanssa, ja tekee keskustelun pohjalta jokaiselle lapselle oman varhaiskasvatussuunnitelman. Aikaisemmin VASU-keskusteluja on voinut pitää myös lastenhoitajat. Uudistus tarkoittaa, että lastentarhanopettajien työ määrä lisääntyy, kun taas hoitajilta otetaan yksi työmuoto pois. Opinnäytetyössämme haluamme luoda toimivan kasvunkansion helpottamaan sekä opettajan työtä että tarjoamaan lastenhoitajille työvälineen olla mukana lapsen havainnoimisessa ja toiminnan dokumentoinnissa. Kansiota olisi tarkoitus käyttää myös seuraavaan ryhmään siirtymisen/ryhmien yhdistelyn apuna. Tavoitteenamme on luoda kansiomalli (LIITE 3), joka mahdollistaisi kansion kulkeamisen lapsen mukana koko varhaiskasvatusajan, ja näin kansiota lukiessa voisi nähdä lapsen kehityksen kaaren sekä muistoja jopa monen vuoden ajalta. Kansiolla on myös paikkansa ryhmän pedagogisen toiminnan näkyväksi tekemisessä sekä sitä kautta myös yhteistyössä vanhempien kanssa. Lapselle se on muiston lisäksi tärkeä työkalu oman oppimisen ja kasvun havainnointiin.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuoda lapsen mielenkiinnonkohteita, kasvua sekä kehitystä näkyväksi, antaa päiväkodille uusi dokumentoinnin väline sekä lapselle ja perheelle muisto päiväkotiajasta. Kasvunkansioon on tarkoituksena kerätä lapsen tekemiä askarteluja, päivähoidon aikana otettuja valokuvia, ryhmässä luettuja satuja ja loruja sekä muita muistoja päiväkotiajasta, kuten lapsen haastatteluja. Tarkoituksena olisi koota vaivattomasti toimiva kasvunkansiomalli, jota ryhmät haluavat pitää käytössä, erityisesti huomioituna ajankäyttö. Toivomme, että kehittelemämme kasvunkansiomalli vastaisi pedagogisen dokumentoinnin vaatimuksiin, helpottaisi lapsen siirtymiä ryhmistä toiseen ja koulumaailmaan, sekä auttaisi lapsiryhmän toimintasuunnitelman laadinnassa ja arvioinnissa.

Usein lapset askartelevat ja piirtävät paljon varhaiskasvatuksessa, mutta taideteokset jäävät ilman kunnollista säilytyspaikkaa, niin päiväkodissa kuin kotonakin. Olemme huomanneet, että askartelut ja muut piirrokset saattavat unohtua lasten laatikoihin taikka lokeroihin pitkäksi ajaksi sen jälkeen, kun ne on otettu seinältä kotiin vietäväksi. Näin ollen kansiota hyödynnettäisiin myös taideteosten arkistoisessa. Yhteen paikkaan tallennetuista taideteoksista näkee selkeästi myös lapsen kasvun ja kehityksen, etenkin, jos työhän liittyy myös sellaista tietoa työstä ja työskentelymetodeista. Kun kuviin ja lapsen kertomuksiin kuvista palataan myöhemmin, tehdään myös lapselle näkyväksi hänen oma oppimisensa. Nähdystä saatetaan tulla uusia oivalluksia itsestä, kuten ”Olenko mä joskus sanonut noin hassusti?”, ”Onpas mulla ollut pieni käsi!” ja ”Nykyään osaan jo leikata paljon paremmin!”. Kansiossa voisi olla esimerkiksi vuosittain tehtävä lumiukkoaskartelu, jossa tehtävänä on leikatuista osista som-

mittelemalla ja liimaamalla rakentaa lumiukko. Näin voidaan seurata muun muassa lapsen kehittyvää saksien käyttötaitoa, hienomotorisia taitoja, sommittelutaitoja ja hahmottamiskykyä. Täysin fyysistä kasvua voidaan seurata muun muassa painamalla joka syksy kädenjälki paperille, ja näin saadaan lapsellekin konkreettisesti näkyväksi se, kuinka paljon hän on vuodessa kasvanut.

Työmme tavoitteena on myös tuoda uutta Varhaiskasvatussuunnitelmaa, etenkin oppimisen alueita, tutuksi huoltajille. Oppimisen alueita on viisi: kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. Tarkoituksena on tehdä jokaisesta oppimisen alueesta yksi välilehti kasvunkansioon, ja välilehden alle lapsesta kerättään tietoa kyseiseen alueeseen liittyen. Lasten huoltajat saavat näin käsityksen, mitä uusi suunnitelma pitää sisällään ja mihin se työntekijöitä velvoittaa.

Välilehtien avulla myös henkilökunta näkee, mitä ja miten oppimisen alueita tulee toteuttaa ja onko jotakin aluetta painotettu enemmän kuin toista. Erityisesti ympärivuorokautisessa päiväkodissa, jossa taulukoidaan listoihin, kuinka paljon lapsi on päässyt osallistumaan retkille, askarteluun, jumppaan ja muihin pedagogisiin toimintoihin, olisi kätevää, kun kasvunkansiosta voisi tarkastella, onko lapsen jokin välilehti tyhjä tai jokin erityisen täynnä.

Opinnäytetyötämme ohjasi seuraavat kysymykset:

- 1.) Millainen on lapsen kasvua tukeva ja parhaiten tietoa tuottava lapsen portfolio, kasvunkansio? Kuinka lapsi voi itse olla osallinen kansion tekemisessä?
- 2.) Millainen kansiomallin kannattaa olla, jotta pedagoginen dokumentointi olisi kaikille ryhmässä mahdollista ja mahdollisimman vaivatonta?

Opinnäytetyömme rakentuu pitkälti jo olemassa olevasta teoriasta. Tavoitteena on kuitenkin luoda uusi malli kansiolle, jonka suunnitteluun ja arviointiin osallistamme päiväkodin lapsia. Kansion suunnittelussa otetaan huomioon uuden varhaiskasvatussuunnitelman vaateet pedagogiselle dokumentoinnille, ja kansion rakenne jäljittelee varhaiskasvatussuunnitelman viittä oppimisen aluetta.

Toiminnalliseen osaan valitsimme mukaan päiväkodin viisivuotiaita lapsia eli viskareita, koska heillä on jo paljon selkeästi omia mielipiteitä ja kykyä perustella niitä. Päiväkodissa viskareille järjestetään omaa toimintaa ja erillisiä tuokioita. Tuokioihin liittyen halusimme tehdä kasvunkansiotyöskentelystä yhden kokeilun lasten osallistamisesta projektityöhön. Viskareita valikoitui mukaan kuusi. Halusimme tarpeeksi pienen ryhmän lapsia, jotta kaikkien mielipide tulisi esiin ja voisimme tehdä yksilöllisesti töitä jokaisen lapsen kanssa. Osallistaessamme viskareita suunnitteluun oppimisen alueet helpottivat myös suunnittelukertojen pitämistä, sillä pidimme yhden kerran jokaiseen osa-alueeseen liittyen. Vuorohoidosta johtuen kaikki lapset

eivät aina olleet samaan aikaan paikalla suunnittelussa, mutta työskentelyä oli mahdollista jatkaa myös suunnitellun työskentelykerran ulkopuolella.

Valmiin kansion toimivuuteen pyysimme arvioinnin päiväkodin kasvattajilta, jotka arvioivat kansion käytettävyyttä. Kansiotyöskentelyssä mukana olevilta lapsilta kyselimme arvioita työskentelyn mielekkyydestä, sekä myös lopullisesta kansion toimivuudesta. Oman arviomme teimme sekä kansiotyöskentelystä lasten kanssa että lopullisen kansion toimivuudesta. Arvioimme myös vastaako se niitä ajatuksia, joiden kautta lähdimme kansiota suunnittelemaan: Onnistuimmeko saada näkyväksi lapsen osallisuuden ja oppimisen osa-alueet? Pystyimmekö käyttämään kansiota pedagogisen havainnoinnin ja dokumentoinnin työvälineenä?

4 Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

Työmme teoreettiseen viitekehykseen olemme valinneet opinnäytetyömme keskeisiä käsitteitä ja avanneet niitä. Avainsanoitamme ovat *varhaiskasvatus*, *oppimisen osa-alueet*, *pedagoginen dokumentointi*, *kasvunkansio* ja *osallisuus*. Käsitteet liittyvät tiiviisti opinnäytetyömme teoriapohjaan. Olemme avanneet keskeisiä käsitteitä niin yleisellä tasolla kuin oman työmme näkökulmasta.

4.1 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen tavoitteet ovat kirjattuna varhaiskasvatustakiin (Finlex 1973/36 2a§). Lakiin on kirjattu muun muassa, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä sekä tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista. Lakiin on myös kirjattu, että varhaiskasvatuksen tulee varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, ja turvata lasta kunnioittava toimintatapa sekä mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä. Varhaiskasvatus toimii yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukee lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä. (Finlex 1973/36 2a§)

Suomalaisen varhaiskasvatuksen juuret johtavat 1800-luvulle, ja erityisesti se on kehittynyt fröbeliläisen (Friedrich Fröbel 1782-1852) perinteen pohjalta. Fröbel loi toiminnallaan järjestelmän, joka toimi lähtökohtana alle 6-vuotiaiden lasten pedagogiikalle ja pedagogiselle toiminnalle. Fröbelin kasvatuksen keskipisteenä olivat nimenomaan pienet lapset; Fröbel korosti lapsuutta koko elämälle perustan antavana elämänvaiheena. Fröbelin aatteiden mukaan aikuisten tuli oppia lasten kanssa eikä vain opettaa lasta ylhäältä päin. (Fröbel-seura, 2018.)

Seuraava merkityksellinen etappi koettiin vuonna 1973, kun voimaan astui laki lasten päivähoidosta (36/1973), joka yhä antaa pohjaa nykyiselle varhaiskasvatukselle. 1.8.2015 voimaan tulleella lain muutoksella käsite päivähoito korvattiin käsitteellä varhaiskasvatus, jolloin lain nimi muutettiin varhaiskasvatuslaiksi (580/2015). Nykyään varhaiskasvatus kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle ja on osa kasvatus- ja koulutuspalveluja. Varhaiskasvatus on käynyt läpi muutoksia yhdessä yhteiskunnan muutosten kanssa; Onnismaan [2001] mukaan 1970-luvun leikkivän, haaveilevan ja suojeltavan lapsen tilalle on 2000-luvulle tultaessa tullut rajattoman oppimishaluinen ja taitava lapsi. Muuttuneen lapsikäsityksen lisäksi myös varhaiskasvatusjärjestelmän vaihtoehtojen lisääntyminen on muuttanut varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatusjärjestelmän vaihtoehtoilla tarkoitetaan muun muassa subjektiivista päivähoito-oikeutta ja valtion myöntämiä tukia. (Reunamo 2007, 99-100 [Onnismaa 2001]; minedu.fi 2018)

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa kirjoitetaan, että varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, joka koskettaa useita perheitä ennen lapsen koulutaipaleen alkamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhdessä huoltajien kanssa. Se on toiminnallaan lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävää ja syrjäytymistä ehkäisevää. Lapsen oppimat tiedot ja taidot vahvistavat lapsen osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Tärkeä tehtävä varhaiskasvatuksella on myös huoltajien tukeminen kasvatustyössä sekä työssä käymisen mahdollistaminen. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 9.)

Varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu YK:n lasten oikeuksien sopimukseen, Suomen perustuslakiin ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto. Perustana on käsitys lapsen itseisarvosta, sillä jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi omana itsenään. Varhaiskasvatuksen tulee myös edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Tähän kuuluu myös se, että monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin suhtaudutaan ammatillisesti ja avoimesti. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 15-16)

Varhaiskasvatus on lapselle tarkoitettu suunnitelmallinen kokonaisuus, joka koostuu opetuksesta, kasvatuksesta ja perushoidosta. Sen tavoitteena on lapsen kehityksen, kasvun ja oppimisen tukeminen. Varhaiskasvatus ja sen sisältö muodostuvat kasvattajien ja lasten itsensä tuottamista asioista, lasten mielenkiinnonkohteista, tapahtumista ja kokemuksista. Lasten oma arkinen toiminta ja mielenkiinnonkohteet ovat perustana sille, mitä pedagogisesti perusteltua toimintaa järjestetään ja millaisia tavoitteita varhaiskasvatukselle asetetaan. Aikuisen

onkin tärkeää poimia lasten toiminnasta aineksia ryhmän toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Reunamo 2007, 11.)

Varhaiskasvatuksessa painotetaan huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä, josta aiemmin käytettiin yleisesti termiä kasvatuskumppanuus. Yhteistyön tavoitteena on henkilöstön ja huoltajien sitoutuminen lapsen turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Yhteistyön edellytyksenä on avoin keskustelu varhaiskasvatuksen arvoista, tavoitteista ja vastuusta. Keskustelu tulo- ja hakutilanteissa, tiedottaminen lapsen päiväkulusta ja kokemuksista luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 34-35.)

Henkilöstön ja huoltajien ihanteellista kumppanuussuhdetta luonnehtivat läheinen yhteistyö, yhteiset tavoitteet, täydentävä asiantuntijuus, kunnioitus, kommunikaatio, rehellisyys ja joustavuus. Henkilöstö ja huoltaja molemmat sitoutuvat ja osallistuvat lapsen auttamiseen. Huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Jotta tämä olisi mahdollista, tulee päiväkodin tiedottamisen olla kunnossa. Erilaiset dokumentointitavat tukevat huoltajien ja kasvattajien välistä viestintää, sillä dokumentoinnin avulla tuodaan lapsen arkea varhaiskasvatuksessa näkyviksi huoltajille. Dokumentointi voi olla esimerkiksi kansiomuodossa tai sosiaalisen median avulla tapahtuvaa sähköistä dokumentointia. On myös tärkeää, että lapset saavat osallistua dokumentointiin. (Kekkonen, M. 2012, 43-44; Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 35-36.)

Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoitossa tai muuna varhaiskasvatuksena. Varhaiskasvatuspalveluja tuottavat kunnat, yksityiset palveluntuottajat, seurakunnat ja järjestöt. THL:n Varhaiskasvatus 2016 kuntakyselyn osaraportin mukaan vuonna 2016 kunnalliseen varhaiskasvatukseen osallistui kaiken kaikkiaan 209 225 lasta, joista noin 10 prosenttia (21 488) osallistui varhaiskasvatukseen osapäiväisesti (enintään 20h viikossa). Vuorohoidossa lapsia oli noin 15 000, joka on noin 7 prosenttia kaikista osallistuvista lapsista. Vuodesta 2013 vuorohoidon tarve on lisääntynyt 580 lapsella. Vuorohoidon tarpeen lisääntymistä selittävät esimerkiksi epätyypillisten työaikojen lisääntyminen sekä perhemallien nykyinen monimuotoisuus. (Opetushallitus a; THL 2017; Reunamo 2007, 100.)

4.2 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet on kuvattu varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, joiden pohjalta laaditaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat, ja joiden pohjalta varhaiskasvatusta toteutetaan. Perusteiden laatimista on ohjannut erityisesti varhaiskasvatuslaki. Työssämme

vantaalaisessa päiväkodissa käytämme Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmaa, jonka perustana on Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 sekä paikallisesti laadittu Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Koska Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma on meille tuttu työväline, päätimme käyttää sitä myös oppimisen alueiden kuvauksen lähteenä. Huomautamme kuitenkin, että oppimisen alueet on samalla tavalla kuvattuna myös 1.8.2017 voimaan tulleessa Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 3-5)

Oppimisen alueita on yhteensä viisi kappaletta; Kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. Jokainen oppimisen alue pitää sisällään siihen kuuluvia taitoja, toimintoja sekä vaatimuksia ja odotuksia varhaiskasvatukselle. Varhaiskasvatuksessa lapsien tulisi saada mahdollisuus opetella monipuolisesti uusia taitoja jokaiseen osa-alueeseen liittyen. Viittä aluetta ei ole tarkoitus erottaa toisistaan, vaan toteuttaa eheänä kokonaisuutena käyttäen montaa aluetta samanaikaisesti. Laadukas varhaiskasvatus pitää sisällään asioita jokaisesta alueesta, sillä jokainen viidestä osa-alueesta tukee lapsen kasvua ja kehitystä. Oppimisen alueet ovat tietynlainen perusta varhaiskasvatukselle ja siellä toteutettavalle toiminnalle. Oppimisen alueissa kuvattuja asioita lähdetään toteuttamaan pääsääntöisesti lasten mielenkiinnonkohteiden kautta, sillä aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista ja erilaisista vuorovaikutustilanteista. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 44-45)

Kuva 1. Oppimisen alueet. OPH Vasuperusteet koulutusmateriaali 2017

4.2.1 Kielten rikas maailma

Kieltä sekä puheen ymmärtämistä ja tuottamista on tärkeä opetella, jotta voi oppia muita taitoja kielen avulla. Varhaiskasvatuksen tehtävänä onkin vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä *kielellisten identiteettien kehittymistä*. Varhaiskasvatussuunnitelmassa osa-alue ”Kielten rikas maailma” pitää sisällään muun muassa kielellisten taitojen, valmiuksien ja kielellisen identiteetin muodostumisen, vuorovaikutustaitojen harjaantumisen, puheen tuottamisen ja kielen ymmärtämisen sekä sen, miten kieltä käytetään. Näiden avulla varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen kielen kehitystä, herätellään lapsen kiinnostusta erilaisiin teksteihin, kulttuureihin ja ylipäättänsä kieleen. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon myös se, että joillakin lapsilla on useita kieliä omaksuttavana samanaikaisesti, ja erityisesti näissä tapauksissa yhteistyö huoltajien kanssa on tärkeää. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 45)

Jotta *vuorovaikutustaidot* kehittyisivät, ovat lapsen kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, tärkeitä. Kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan muiden kanssa. *Kielen ymmärtämisen taitoja* tuetaan kielellisen mallintamisen avulla. Kuvailevan ja tarkan kielen lisänä käytetään tarvittaessa kuvia, esineitä ja tukiviittomia. *Puheentuottamisen taitojen* kehittymistä seurataan ja puhutun kielen lisäksi kiinnitetään lapsen huomio myös eri äänensävyihin ja -painoihin. Yhdessä lasten kanssa pohditaan lasten *kielen käyttötaitoja*. Lasten kanssa harjoitellaan puheen vuorottelua ja kertomista, eläytymistä ja hyviä käytöstapoja. Lorut, laululeikit ja kielellinen leikittely laajentavat lapsen *kielellistä muistia ja sanavarastoa*. Kasvattajien tehtävänä on myös lisätä lasten kiinnostusta kieltä, lukemista ja kirjoittamista kohtaan lukemalla kirjoja ja kertomalla tarinoita. Tämä tukee lapsen *kielitietoisuuden kehittymistä*. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 45-46)

4.2.2 Ilmaisun monet muodot

Ilmaisun monet muodot - osa-alue pitää sisällään taiteeseen, ilmaisuun ja kulttuuriin liittyvät teemat. Näihin tutustuminen varhaiskasvatuksessa on sekä aikuisen ennalta suunnittelemaa toimintaa, että lapsilähtöistä ja spontaania toimintaa. Tavoite on, että lapset saavat mahdollisuuden hahmottaa ja ymmärtää ympäröivää maailmaa itseään kiinnostavilla keinoilla. Ilmaisun keinoja ovat musiikillinen ja kuvallinen ilmaisu sekä sanallinen ja kehollinen ilmaisu. Toiminnassa eri ilmaisun keinoja käytetään yhdistelemällä ja kokonaisvaltaisesti.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa todetaan, että *musiikillisen ilmaisun* tarkoituksena on tutustuttaa lapsi musiikin maailmaan. Tavoitteena on antaa lapselle mahdollisuus kuunnella musiikkia ja ääniä sekä kehittää omaa musiikillista hahmotuskykyään. Varhaiskasvatuksessa musiikkituokioihin lukeutuvat muun muassa loruttelu, laulaminen, soittimien kokeileminen, ja musiikin kuuntelu, sekä erilaiset liikunnalliset laululeikit.

Kuvallinen ilmaisu on varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa kuvataidetta. Lapsille luodaan mahdollisuus itse tuottaa taidetta sekä saada myös kokemuksia taiteen äärellä. Kuvia luodaan moniaistisesti ja muita ilmaisun muotoja hyödyntäen. Taidetta tehdään maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaa apuna käyttäen. Erilaisten harjoitusten ja leikkien myötä lapsi *ilmaisee itseään sanallisesti ja kehollisesti*. Toimintaa suunnitellaan muun muassa sanataidetta ja kirjallisuutta, teatteria, sirkusta ja tanssia apuna käyttäen. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 47-49)

4.2.3 Minä ja meidän yhteisömme

Varhaiskasvatussuunnitelman minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee lapsen kulttuurisen osaamisen, ilmaisun, sekä ajattelun ja oppimisen laaja-alaista osaamista. Lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja siinä toimimista kehitetään harjoittelemalla taitoja eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista.

Eettiseen ajattelun taitoja harjoitellaan lapsiryhmässä esimerkiksi ystävyyteen, iloon, pelkoon ja suruun sekä oikean ja väärän erottamiseen liittyvillä teemoilla. Myös ryhmän yhteisten sääntöjen kirjaaminen kuuluu eettisen ajattelun taitoihin. *Katsomuskasvatuksessa* tutustutaan omassa ryhmässä oleviin uskontoihin ja katsomuksiin. Tavoite on edistää keskinäistä ymmärrystä ja kunnioitusta eri katsomuksia kohtaan ja tukea lapsen oman kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Tavoitteena on myös, että lapsi ymmärtää kaikkien ihmisten olevan erilaisia mutta samanarvoisia.

Lapsien kanssa tutustutaan *lähiyhteisön menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen*. Tiedonlähteenä ovat lapset ja heidän historiansa, lähiyhteisö ja -ympäristö. Menneeseen aikaan tutustutaan esimerkiksi vanhempien ja isovanhempien avulla ja muun muassa perinneleikkien kautta. Nykyisyyttä tarkastellaan lasta kiinnostavien teemojen kautta. Tulevaisuutta taas voidaan pohtia esimerkiksi erilaisia mielikuvitusmaailmoja rakentaen tai vaikkapa toiveammatien kautta.

Mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen mahdollisuuksia ilmaista itseään ja toimia aktiivisesti yhteisössään. Lasten kanssa tutkitaan eri medioita ja kokeillaan median tuottamista. Teemoja voidaan käsitellä myös esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 49-51)

4.2.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatukseen sisältyy ympäristökasvatusta, teknologiakasvatusta sekä lapsen matemaattisen ajattelun kehittymisen tukemista. Tämä kaikki kuuluvat Tutkin ja toimin -osa-alueen alle. Lapselle annetaan valmiuksia havainnoida ja ymmärtää ympäristöään muun muassa tutkimalla ja toimimalla sekä luonnossa että rakennetussa ympäristössä.

Matemaattisen ajattelun kehittymistä tuetaan tutustumalla matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia innostetaan kuvailemaan havaintojaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden avulla. Lasten kanssa havainnoidaan lukumääriä ja loruilla voidaan harjoitella lukujonotaitoja. Liikunnan avulla lasten kanssa voidaan kokeilla mittaamista, muotoja ja sijainti- ja suhdkeäsiteitä. Aikakäsitteitä avataan esimerkiksi vuodenaikoja ja vuorokaudenaikoja havainnoimalla. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 51)

Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Ympäristön tutkiminen, luonnonilmiöiden havainnoiminen ja retkeily ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen luontosuhdetta ja vastuullista toimintaa ympäristössä sekä edistää kestävään elämäntapaan kasvamista pienestä pitäen.

Teknologiakasvatuksessa lapsia ohjataan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin vastauksia ja keksimään omia ratkaisuja sekä tekemään päätelmiä. Tässä käytetään hyödyksi tietoteknologistia laitteita, joiden turvallisen käytön opettelu on osa teknologiakasvatusta. Tavoite on, että lapsen omakohtaisen kokemuksen myötä heräisi lapsen ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 51-52)

4.2.5 Kasvan, liikun ja kehityn

Varhaiskasvatussuunnitelman kasvan, liikun ja kehitys -osa-alue tukee lapsen itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista. Siihen sisältyy liikkumisen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita.

Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Tavoitteena on innostaa lapsia *liikkumaan* monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Liikunta koostuu paitsi ohjattusta liikunnasta myös eri ympäristöissä tapahtuvasta omaehtoisesta liikunnasta. Liikuntakasvatukseen tulee olla lapsilähtöistä, monipuolista, tavoitteellista ja säännöllistä. Liikuntakasvatukseen kuuluu vahvasti myös lapsen kehontuntemuksen ja -hallinnan kehittäminen sekä motoristen perustaitojen opettelu eri aisteja ja monipuolisesti eri välineitä apuna käyttäen.

Varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja edistetään myönteistä suhtautumista syömiseen tukemalla monipuolisia ruokatottumuksia. *Ruokakasvatuksessa* käytetään apuna eri aisteja ja lapsia kannustetaan myös tutkimaan ruokaa, sen ominaisuuksia, ja sen alkuperää.

Varhaiskasvatuksessa painotetaan arjen pedagogiikkaa, eli pukeutumis-, ruokailu-, ja ulkoilutilanteita sekä leikkiä. Näissä tilanteissa opetetaan lapselle *terveyteen ja turvallisuuteen* liittyviä asioita. Lasta tuetaan pitämään huolta omasta terveydestään ja henkilökohtaisesta hygieniastaan. Lapsen turvallisuuden tunnetta lisätään opettamalla lasta kulkemaan lähiliikenteessä, ja antamalla lapselle valmiuksia pyytää ja hakea apua. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 53-54)

4.3 Toiminnan pedagoginen dokumentointi

Dokumentointi tarkoittaa muun muassa tapahtumien, hetkien ja kokemusten tallettamista. Esimerkiksi valo- ja videokuvaaminen sekä haastattelut ovat dokumentointia, ja myös kirjoittamalla ja piirtämällä voidaan luoda dokumentteja. Pedagogisesta dokumentoinnista puhutaan, kun luotuja dokumentteja tarkastellaan osana oppimista ja tarkoituksena on kehittää esimerkiksi päiväkotiryhmän pedagogiikkaa. Pedagogisen dokumentoinnin avulla tuodaan myös päiväkodin arkea näkyväksi vanhemmille, ja luodaan lapsille muistoja, jotka säilyvät. (Rintakorpi 2017.)

Ruotsalainen Hillevi Lenz Taguchi on kirjassaan *Varför pedagogisk dokumentation?* (2013) kirjoittanut dokumentoinnin ja pedagogisen dokumentoinnin eroista. Dokumentointi on hänen mukaansa sitä, että päiväkodin tiloissa leikkiviä lapsia havainnoidaan, valokuvataan tai videoidaan, ja dokumentoinnin päätarkoitus on kuvata tapahtunutta. Pedagogiseksi dokumentoinnin tekee se, että kasvattaja yhdessä lapsen kanssa reflektoi ja keskustelee siitä, mitä näkevät ja lukevat dokumenteista. Vain refleктоimalla voidaan nähdä se, mitä toiminnassa tulisi muuttaa. (Lenz Taguchi 2013, 13)

Pedagogisen dokumentoinnin avulla on tarkoitus tuoda esille tietoa lapsesta sekä lapsen tarpeista, osaamisesta, taidoista, mielenkiinnonkohteista, ajattelusta sekä kehityksestä. Kyse ei kuitenkaan ole vain ulkoisten muistojen tallentamisesta vaan toiminnan, ajattelun ja oppimisen tulkitsemista uudelleen. Pedagoginen dokumentointi tuo myös konkreettisemmin esille päiväkotiryhmän toimintatapoja. Hyvässä pedagogisessa dokumentissa näkyy lasten kiinnostuksen kohteet, ja tarpeet sekä heidän jo saavuttamat tiedot ja taidot. Pedagoginen dokumentointi pitää sisällään myös yksittäisiä dokumentteja, kuten muun muassa lasten piirustuksia, askarteluja sekä valokuvia, joita lapsista on otettu, tai joita lapset ovat itse ottaneet. Dokumentoinnissa tulee kuitenkin muistaa, että lapsella on oikeus pidäytyä häntä koskevan asian julkaisusta; Dokumentoinnin tavoitteena ei ole humoristiset muistiinpanot lasten suusta,

ja dokumentoinnin haasteena onkin huumorintajuinen, leikkimielinen ja samalla tasavertainen ja kunnioittava suhtautuminen. (Keskinen & Lounassalo 2011, 204-205; Opetushallitus b, 37.)

Aikaisemmin on puhuttu paljon kehityspsykologian näkökulmasta tapahtuvasta *lasten havainnoinnista*, joka johtaa juurensa 1900-luvun ”child study”-liikkeeseen. Havainnoinnin tarkoituksena oli, että kasvattaja kokosi itselleen mahdollisimman paljon tietoa lapsesta tämän omassa elinympäristössään, ja yhdisteli havainnoitejaan lukemaansa oppeihin. Perinteinen lapsihavainnointi suuntasi kasvattajien huomion lapsen kehitykseen ja keskimääräistä kehitysvaihekuvausta vastaavien kriteerien täyttymiseen. Keskittymällä seuraamaan lapsen normaalia kehitystä, voitiin lapsi sijoittaa joko kategoriaan normaali tai kategoriaan poikkeava. Tänäkin päivänä lasten havainnointia toki on, mutta ymmärretään, että on mielekkäämpää havainnoida lapsia heitä kiinnostavissa toiminnoissa, kuin haastatella heitä aikuisia kiinnostavilla kysymyksillä. Havainnointiin kuuluu myös leikkimielisyys ja aikuisen leikkiin mukaan heittäytymistä, jolloin lapsen maailma avautuu kasvattajalle paljon paremmin. (Keskinen & Lounassalo 2011, 202-203)

”Pedagoginen dokumentointi kääntää huomion diagnoosista dialogiin”, kirjoittavat Risto Keskinen ja Jarmo Lounassalo artikkelissaan Pedagoginen dokumentointi - Leppoistava osallisuuden mahdollistaja (2011, 203). He kirjoittavat, että pedagoginen dokumentointi liittyy kiinteästi voimistuneeseen ymmärrykseen lapsen osallisuudesta toimijana ja kansalaisena. Näin olleen pedagoginen dokumentointi laittaa kasvattajat ottamaan ideoita vastaan myös lapsilta eikä vain omasta kokemuksestaan tai tutkimuksista. Pedagoginen dokumentointi on tekijänä sekä osallisuudessa että osallisuuden luomisessa.

Havainnot ja dokumentit tuottavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Tämä prosessinomainen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen päiväkodin toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa myös varhaiskasvatuksen toteuttamisen lapsilähtöisesti. Dokumentoimalla saatuja tietoja voidaan hyödyntää esimerkiksi oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden ja työtapojen sekä sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lapsen kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 39-40.)

Yhteisesti jaettujen pedagogisten dokumenttien ja niiden tulkitsemisen avulla tuetaan vanhempien ja henkilökunnan yhteistyötä. Dokumentit lasten toiminnasta ja ajattelusta tarjoavat hyvän pohjan keskustelulle siitä, millaisilla toimenpiteillä vanhempia osallistetaan toimintaan ja mitä kasvattajat odottavat vanhemmilta. Kun vanhemmat ovat selvillä siitä, mitä päiväkodissa tapahtuu, on heidän helpompi tuoda keskusteluun omat lasta koskevat näkemyksensä. (Keskinen ja Lounassalo 2011, 205-206.)

Pedagoginen dokumentointi on siis tärkeä työväline, jonka avulla pyritään luomaan vuorovaikutteista, reflektiivistä ja demokraattista pedagogiikkaa. Jokainen lapsi hyväksytään sellaisena kuin hän on eikä lapsia pyritä saamaan mihinkään ennalta sovittuun muotiin. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 16.) Pedagogisen dokumentoinnin keinoja ovat muun muassa blogit, haastattelut, oppimistarinat, sadutus ja lasten valokuvaaminen ja työt. Nykyään erilaisia sähköisen dokumentoinnin ja sosiaalisen median keinoja hyödynnetään myös pedagogisessa dokumentoinnissa. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017, 40.)

4.4 Kasvunkansio

Kasvunkansio on lapsen oma portfolio, joka osoittaa lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tietyissä kansioon valituissa aihealueissa. Kansio on kytköksissä siihen, mitä päiväkodissa tapahtuu. Lapsen portfoliona kasvunkansio onkin ennen kaikkea väline, jonka avulla tuodaan näkyväksi päiväkodin tapahtumia ja toimintaa sekä oivallettuja ja koettuja asioita. Vanhemmilla lapsilla kasvunkansioon liittyy sekä itsestä kertominen toisille lapsille, kasvattajille ja vanhemmille että lapsen itsetuntemuksen vahvistaminen itsearviointin kautta. (Kankaanranta 1998, 69-70.)

Kankaanrannan (1998) mukaan lapsen portfolion käytöllä on useita tavoitteita ja lähtökohtia. Portfolion avulla voidaan tukea lasta ja kasvattajaa lapsen omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa sovittujen tavoitteiden määrittelyssä. Tämän lisäksi portfolio mahdollistaa lapsen osallistumisen oman työskentelynsä arviointiin. Itsearviointia voidaan tukea esimerkiksi kasvun havainnollistamisella ja tekemällä lapsen toimintaa ja työskentelyä näkyväksi. Arvioinnin kautta portfoliosta voidaan nähdä lapsen yksilöllisen oppimisen piirteitä, kokemuksia oppimisesta, vahvuusalueita ja kehittämishaasteita. (Kankaanranta 1998, 60-61.)

Portfoliolla on myös merkityksensä lapsen kehityksessä ja oppimisessa. Kehitystä ja oppimista tarkastellaan usein erillisinä ilmiöinä, vaikka todellisuudessa ne ovatkin lähellä toisiaan. Oppimista tapahtuu kaiken aikaa ja kaikkialla, ja varhaiskasvatuksessa oppiminen voidaankin käsitellä niin sanottuna sivutuotteena. Usein oppiminen tapahtuu lapsista itsestään lähtevien ideoiden sekä leikin kautta. Varhaiskasvatuksessa oppimiseen ei niinkään keskitytä, vaan keskitytään siihen, että suunniteltavat asiat tukevat lasten tasapainoista kasvua ja kehitystä. (Reunamo 2007, 11; Hujala ym. 2011, 21.) Lapset oppivat mallintamalla toisilta lapsilta ja aikuisilta, ja jotta lapsi oppii, edellytetään läsnäolevaa, vuorovaikutuksessa toimivaa aikuista. Jäljittelyn lisäksi lapset oppivat havainnoimalla, toistamalla ja tarkkailemalla sekä myös erehtymällä, mutta kokeilemalla uudelleen. On tärkeää myös, että lapsi oppii oppimaan. (Helsingin kaupunki 2008, 14-15.) Kasvunkansiota voidaan käyttää lapsen oppimisen havainnollistajana ja kehityksen näkyväksi tekijänä.

Lapsen muistin kehitys alkaa jo varhain, ja se kehittyy koko ajan. Lapsen omaelämäkerrallinen muisti alkaa kehittyä 3-4-vuotiaasta alkaen. Sillä tarkoitetaan, että lapsi osaa ajatella tapahtumien ajallista järjestäytymistä ja myös tulkita toisten haluja ja toiveita. Lapsi osaa kertoa, kuka on ja millainen hänen lähimailmansa on. Kolmevuotias osaa pikkuhiljaa tarkastella myös omia ajatuksiaan, eli oppii ymmärtämään omaa mieltään, ja pian myös toisten mieltä. Lasten omat kertomukset ja kokemukset esimerkiksi kasvunkansioon koottuna ovatkin hyvin arvokasta tietoa lapsen itsekokemuksen jäsentäjänä. Kasvunkansion avulla voidaan lapsen kanssa yhdessä ”palata ajassa taaksepäin”, ja muistella mitä on tehty ja mitä lapsi on osannut esimerkiksi vuosi sitten. Muistin avulla voidaan siis seurata yhdessä lapsen kanssa tämän kehitystä. Ilman muistia ja sen kehittymistä lapsen on vaikea opetella uusia taitoja. (Hujala ym. 2011, 16; Helsingin kaupunki 2008, 14.)

Kansion täyttämisessä voidaan käyttää monia erilaisia menetelmiä. Tärkeimpinä menetelminä voidaan pitää video- ja valokuvausta, lapsen ja huoltajan haastatteluita, kädentöitä sekä työntekijöiden havainnointeja. Valokuvatessa saadaan konkreettinen muisto muun muassa lapsen leikistä, kavereista, oppimisympäristöstä sekä retkistä. Valokuvaan voidaan palata pitkänkin ajan jälkeen ja verrattaessa valokuvia toisiinsa on helppo nähdä lapsen fyysistä kasvua, leikkien muuttumista sekä lapsen mielenkiinnonkohteiden vaihtumista. Valokuvaan voidaan tallettaa arjessa toimimista, erilaisia juhlia sekä sellaisia kädentöitä, joita on hankala sellaisenaan laittaa kansioon, kuten esimerkiksi ryhmätöitä tai joitakin suurempia töitä. Kankaanrannan (1998) tutkimuksessa kävi kuitenkin ilmi, että opettajat pitivät portfolioiden ongelmana sitä, että kansioista muodostuu helposti nimenomaan valokuva-albumeita, ja näkyvimmäksi saattoivat nousta erilaiset tapahtumat, kuten retket ja juhlat, jolloin tavallinen arkipäivä kasvukokemuksineen unohtui.

Haastatteluiden avulla kasvunkansioon voidaan koota lapsen ja huoltajan mielipiteitä, ajatuksia ja ideoita. Lapselta voidaan kysellä muun muassa mistä hän pitää, onko hänellä lempileikkiä tai millainen on hyvä kaveri. Huoltajilta voidaan kysellä esimerkiksi heidän ajatuksiaan ja kokemuksiaan lapsen päiväkotiajasta tai vaikkapa tietoa lapsen leikeistä kotona. Askarteluja sekä muita kädentöitä voidaan liittää osaksi kansiota, erillisiin muovitaskuihin tai niille tarkoitettuihin sivuihin. Kädentöiden viereen lapsi voi kertoa tarinan siitä, kuinka työ on syntynyt ja mitä työ esittää. Havainnoinnin kautta työntekijät saavat tuotua oman näkemyksensä lapsesta ja lapsen osaamisesta. Työntekijät voivat kirjata havaintoja arjesta, juhlista ja tapahtumista tai lapsen oivalluksista. (Alhqvist, Antikainen & Anttinen 2004, 59.)

Lapsen uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa asetetaan varhaiskasvatuksen toiminnalle tavoitteita, joiden tarkoitus on tukea lasta ja lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista. Myös kas-

vunkansioon voidaan kirjata lapsen tavoitteita ja niitä asioita, jotka löytyvät myös lapsen vastusta. Kasvunkansioon voi tavoitteiden lisäksi kirjata millä tavoin lapsen kanssa on pyritty pääsemään tavoitteisiin.

Erilaiset työt ja tehtävät	Kuvaukset päiväkotielämästä	Arvioinnit ja pohdinnat
<ul style="list-style-type: none"> •lapsen tekemät piirustukset (miten lapsen kuvallinen ilmaisu kehittyy?) •valokuvat •lasten omat sadut, jutut ja kertomukset •luettuihin kirjoihin liittyvät työt •nuotit 	<ul style="list-style-type: none"> •päiväkodin tapahtumat •lapsen toiminta päiväkodissa: mitä lapsi tekee, leikkii, oppii, mistä lapsi on kiinnostunut •lapsen kokemukset: mistä lapsi nauttii ja pitää 	<ul style="list-style-type: none"> •töihin liittyvät selostukset ja arvioinnit •itsearviointit ja katsaukset aikaisempaan toimintaan

Kuva 2. Perinteisen kasvunkansion sisältö Kankaanrantaa (1998: 77) mukaillen.

Vanhemmat tuovat usein esiin, etteivät tiedä paljoakaan siitä, mitä päiväkodissa päivän aikana tehdään. Kasvunkansion tavoitteena onkin avata lapsen kokemaa arkea vanhemmalle, esimerkiksi kuvien ja kertomusten avulla. Kasvunkansio voi nimestään huolimatta pitää sisällään myös lapsen kokemuksia päiväkodista, päiväkotikavereista sekä hoitajista.

4.5 Lasten osallisuus

Lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä, osallistua ja saada tietoa itsestään on kirjattu YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen. Sopimuksen 12 artiklan mukaan lapsen mielipiteet on otettava huomioon tämän iän ja kehitystason mukaisesti. Artikla 13 vielä jatkaa, että lapsella on vapaus hakea, vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia suullisella, kirjallisessa, painetussa, taiteellisessa tai missä tahansa valitsemassaan muodossa. Lisäksi varhaiskasvatuslain 2§ mukaan lapsella on oikeus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Lasten oikeuksien yleissopimus 1989, 11-12; Finlex)

Lapsuutta on aiemmin pidetty vain kehitysvaiheena nuoruuteen ja aikuisuuteen. Lapsuus on kuitenkin elämänvaiheena ihan samanlainen kuin nuoruus, aikuisuus ja vanhuus, sillä lapsuuden aikana omaksutaan tärkeät kulttuuriset tavat ja tottumukset. Nykyisin lapsuutta kuvataan usein ilmauksella *postmoderni lapsuus*, jolla tarkoitetaan sitä, että lapsi on oman elämänsä, tiedon, identiteetin ja kulttuurin rakentaja. Lasta ei enää pidetä keskeneräisenä, vaan postmoderni näkemys korostaa lapsen subjektiivisuutta ja erityislaatua eri yhteisöissä. Lapsi on

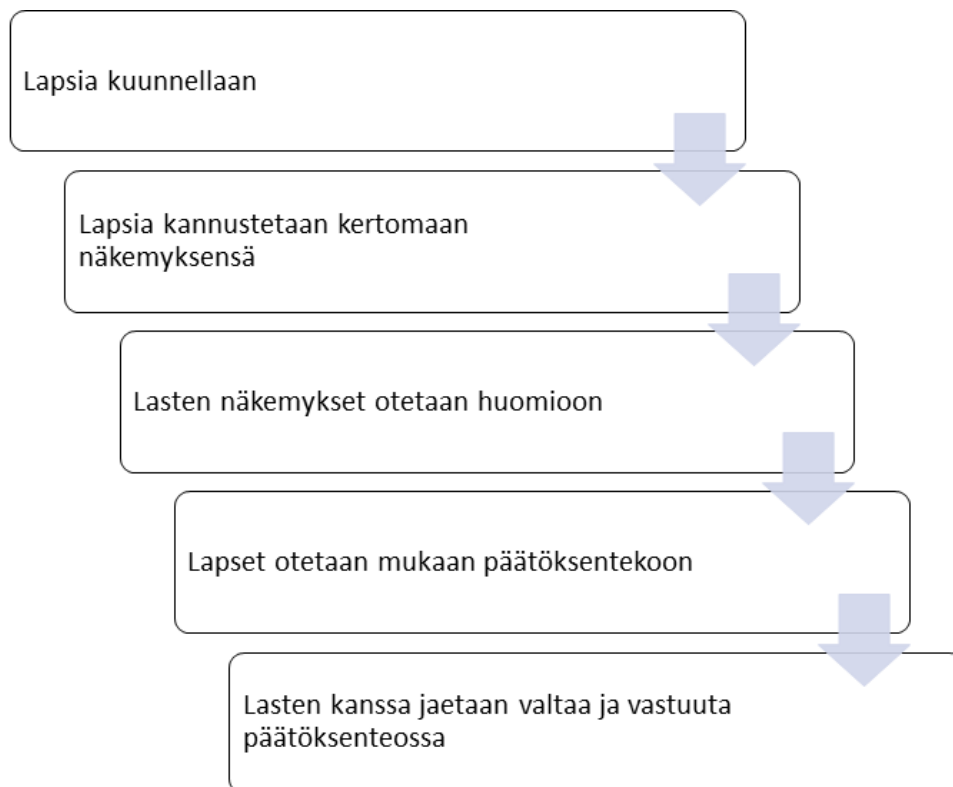
itsenäinen ja omaehtoinen toimija, joka muotoutuu ja kasvaa omassa kulttuurissaan. (Kronqvist ym. 2011, 15-17)

Omassa kulttuurissaan kasvamisella tarkoitetaan sitä, että lapsen kehitys ei ole kaikissa kulttuureissa samanlaista, eikä se ole vaiheittainen seuraanto, vaan jokainen kasvaa ja kehittyy omaan tahtiinsa. Aiemmin ajateltiin, että kehitys tapahtuisi siten, että lapsi rakentaa tietoa ja kokemuksia ”yksin”, ja oppiminen olisi yksilöllinen ilmiö. Nykyisen osallisuusajattelun mukaan lapset kehittyvät ja kasvavat nimenomaan osallisuuden kautta yhdessä vanhemman ja kasvattajan kanssa. Puhutaan konstruktivismiin pohjautuvasta lapsikäsitelmästä, jonka perusajatuksena on, että kasvatusprosessin tavoitteiden, sisältöjen ja menetelmien tulee lähteä lapsesta. Tämän muun muassa Piaget’n ja Vygotskyn edustaman lapsikäsitelmän mukaan toiminta ei edellytä erillisiä oppimistuokioita, vaan lapsen omat kiinnostuksen kohteet, kokemukset ja niistä nousevat ongelmat ovat oppimisen ja toiminnan lähtökohtia, ja kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa lapsen omaehtoisen oppimisprosessin toteutuminen. (Hujala, Purtilo, Parrila & Nivala 2007, 56) Kasvatuksen tulisi olla nykyhetkessä tapahtuvaa, ja toiminnan pitäisi olla sellaista, jossa huomioidaan lapsuus tässä hetkessä, eikä mieltä vain sitä, miten lapsi pärjää myöhemmässä elämässään. Kuten Kronqvist ym. (2011) kirjoittavat, ”Lapsi on nykyhetkessä kasvava ja kehittyvä eikä ainoastaan aikuiseksi kehittyvä ja tuleva.”. (Kronqvist ym. 2011, 15-17.)

Karlsson (2005) puolestaan kirjoittaa, että osallisuus on sisäinen kokemus: ihmisen tulee kokea olevansa osallinen. Lapselle tärkeintä osallisuutta on se, että pystyy vaikuttamaan ympäristöönsä, jossa kasvaa ja oppii. Lapsen hyvinvointiin vaikuttaa enemmän pieni määrä osallisuutta ja sen tukemista usein kuin suuri määrä osallisuutta harvoin. Tämän takia esimerkiksi arjen tilanteissa osallisuutta tulisi olla nykyistä enemmän. Osallisuuteen liittyy vahvasti myös vastavuoroinen vuoropuhelu, toisen asemaan asettuminen ja sen myötä yhdessä toimiminen. Osallisuus vaatii aktiivista kuuntelua, ei kuunnella mitä haluaa kuulla vaan sitä, mitä toinen haluaa kertoa. (Karlsson 2005, 8-9; Leinonen, Venninen & Ojala 2011, 96)

Harry Shier (2001) on tehnyt lapsen osallisuutta kuvaavan viisitasoisen mallin, jonka tarkoituksena on havainnollistaa kasvattajalle paremmin lapsen osallisuuden tasoja. Mallia ei ole varsinaisesti suunniteltu alle kouluikäisille, mutta sitä voi soveltaa hyvin myös varhaiskasvatuksen kentällä.

Lasten osallisuuden tasot

Kuva 3. Shier (2001, 111) mukaillen

Mallissaan Shier kysyy, kuinka valmis kasvattaja on toteuttamaan lapsen osallisuutta. Kasvattajan sitoutumisen tasoja on kolme: *avautuminen* (openings), *mahdollistaminen* (opportunities) ja *velvoittaminen* (obligations). Jokaisella tasolla avautuminen tarkoittaa, että aikuisella on halu toteuttaa tason osallisuutta. Vaikka halua on, mahdollisuuksia toteuttamiseen ei välttämättä vielä ole. Seuraavassa mahdollistamisen vaiheessa mietitään tapoja, joita on jo olemassa, ja mitä tarvittaisiin, jotta lasten osallisuutta voitaisiin toteuttaa. Tällaisia asioita ovat muun muassa tarvikkeet ja henkilöstön määrä, tiedot ja taidot. Kun uusiin toimintatapoihin sitoudutaan työyhteisössä, velvoitetaan henkilökuntaa toimimaan osallistavalla tavalla. Vasta kun velvoittamisen taso on saavutettu, voidaan siirtyä seuraavalle lapsen osallistamisen tasolle. (Shier 2001, 110-111)

Ensimmäinen taso on *lapsen kuunteleminen*. Työyhteisössä tämä tarkoittaa, että kasvattajat ovat valmiita kuuntelemaan, mitä lapsi haluaa sanoa ja antaa tälle mahdollisuuden ilmaista itseään vapaasti. Jotta seuraavalle tasolle voidaan siirtyä, tulee lapsen kuuntelemisen olla koko työyhteisön normi. Seuraava taso on Shierin mukaan *lapsen mielipiteiden ilmaisemisen tukeminen*. Tällä tasolla tulee selvittää, miksei lapsi halua kertoa mielipiteitään kasvattajalle. Syitä voivat olla esimerkiksi itsevarmuuden puute, ujous tai kokemus siitä, ettei lasta

kuunnella. Aikuisten tulisi varmistaa, että jokaista lasta rohkaistaan ilmaisemaan omat mielipiteensä ikätasoonsa sopivalla tavalla. Kolmannella tasolla *lasten mielipiteet otetaan huomioon*. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että aikuisten tulisi muuttaa toimintaansa aina, kun lapsi ilmaisee mielipiteensä. Aikuisen tulisi pystyä perustelemaan lapselle, mitä ja miten lapsen näkemyksistä toteutetaan. (Shier 2001, 111-113)

Neljännessä tasossa *lapset otetaan mukaan päätöksentekoon*. Lapsi saa yhä enemmän valtaa päätöksenteossa ja suunnittelussa, mutta aikuinen on kuitenkin yhä se, joka kantaa vastuun toiminnasta. Aikuisten tulee vielä aktiivisemmin rohkaista lapsia ilmaisemaan näkemyksiään, joiden perusteella toimintaa suunnitellaan. Lapsia voidaan myös sitouttaa ja opettaa ottamaan vastuuta tekemistään päätöksistä. Shierin mallin viimeisellä tasolla *lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta päätöksenteossa*. Neljännen ja viidennen tason välillä on vain pieni ero. Erona on, että viidennellä tasolla kasvattajan on oltava kykenevä jakaa ja antamaan osan vallastaan lapselle. Lasta ei kuitenkaan saa painostaa ottamaan vastuuta, jos ei halua, tai jos sei ei ole heidän ikätasolleen sopivaa. Aikuisen tulee opettaa lasta ottamaan vastuuta päätöksenteosta myös silloin, kun lopputulos ei ole onnistunut. (Shier 2001, 113-115)

Lapsen osallisuuteen linkittyä vahvasti myös termi *lapsen toimijuus*. Lapsen toimijuudella tarkoitetaan, että lapset ovat itsenäisiä toimijoita eivätkä ainoastaan kasvatuksen kohteita. Varhaiskasvatuksessa lasten toimijuus näkyy siinä, että lasten mielipiteitä kysytään entistä enemmän, ja lapset osallistuvat heitä koskevien asioiden suunnitteluun. Aloitteellisuus, osallisuus, kyky esittää mielipiteitä ja uusien ideoiden luonti ovat esimerkkejä siitä, mitä lasten toimijuudella voidaan tarkoittaa. Aktiivisesti osallistuva ja toimiva lapsi osaa kyseenalaistaa ja luoda uusia ajatuksia, jotka saattavat poiketa tutusta ja tavanomaisesta. Näin ollen lapsen toimijuus edistää lapsen luovuutta. (Kronqvist ym. 2011, 43-44.)

Tutkimuksessaan Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä (2015) Päivi Virkki kuvaa lapsen osallisuutta ja toimijuutta päiväkodin kontekstissa. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda tietoa päiväkodin toiminnasta lapsen perspektiivistä ja kasvattajien kokemuksista, joten siihen haastateltiin päiväkodissa sekä lapsia että kasvattajia.

Tutkimus osoitti, että yhteiskunnassamme vallitsevat käsitykset lapsesta ja tämän toimijuudesta, kasvatuksesta ja osallisuudesta näkyvät varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Tutkimuksen mukaan lasten mahdollisuudet kokea osallisuutta ovat sidoksissa kasvuympäristöön. Osallisuuden kokemukset näkyivät päivittäin päiväkodin toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Päiväkodissa näyttääkin olevan useita osallisuuden maailmoja ja tilanteita, joissa lasten toimijuus muotoutuu erilaiseksi. (Virkki 2015, 145.)

Erityisesti leikki sekä sisällä että ulkona oli päiväkodin toiminnosta se, jonka lapset kokivat kaikista tyydyttävimmäksi. Leikin aikana lapset kokivat saavansa suunnitella ja toteuttaa toimintaansa itsenäisesti. Myös kasvattajat korostivat leikin tärkeyttä lasten osallisuudessa, ja lapsille pyrittiinkin tarjoamaan mahdollisuuksia erityisesti vapaaseen leikkiin. Leikin tärkeyteen liitettiin myös ajatus sosiaalisen kehityksen paranemisesta. Virkki kuitenkin huomasi, etteivät kaikki aikuiset ymmärtäneet leikin kokonaisvaltaista merkitystä, ja kirjoittaakin, että lasten leikin havainnointi ja lasten leikeissään käsittelemisen aiheiden integrointi tavoitteelliseen oppimiseen edistäisi lasten kokonaisvaltaista kehitystä. Näin ollen leikin parempi hyödyntäminen asettaisi lapset osallisuuden kannalta uudella tavalla keskiöön. (Virkki 2015, 145-146.)

Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että kasvattajilla oli sukupuolittuneet käsitykset tyttöjen ja poikien toimijuudesta. Tyttöillä oli käytettävänä valmiina kasvattajien rakentamia hoivaamiseen liittyviä leikkiteemoja, kun taas pojilla oli mahdollisuus rakentaa omista mielenkiinnon kohteistaan nousevia leikkimaailmoja. Pojat saivat myös tyttöjä vapaammin hyödyntää eri tiloja ja välineitä. Poikien toimintaan kuitenkin puututtiin tyttöjen toimintaa herkemmin. Sukupuoli siis paitsi tuottaa myös muuttaa toimijuutta. (Virkki 2015, 145-146.)

Leikin lisäksi lasten osallisuus näytti toteutuvat parhaiten opetuksessa ja ulkoilussa. Muissa perustoiminnoissa osallisuuden kokemukset jäivät vähäisiksi, vaikka juuri perustoimintoihin on liittynytkin vahvasti käsitys lapsen omatoimisuudesta. Kasvattajien tulisi tiedostaa lasten osallisuus laajemmin ja oppia osallistamaan lapsia myös perustoiminnoissa, opetuksessa, juhlissa ja retkillä. Kävi ilmi, etteivät paitsi lapset, myöskään kasvattajat aina tunnista lapsen osallisuuden mahdollisuuksia. Kasvattajilta saattoivat jäädä huomioimatta lasten aloitteet ja toimintaa muokkaava vuorovaikutus. Kasvattajien täytyy lapsen osallisuuden lisäksi tunnistaa myös lapsen halu olla osallistumatta ja tarve vetäytyä omiin oloihinsa, sillä osallisuuteen kuuluu tiukasti myös osallistumisen vapaaehtoisuus. (Virkki 2015, 144-147.) Osallistumisen vapaaehtoisuus näkyy vahvasti myös vuorohoidossa, jossa päivät saattavat olla välillä pitkiä, vuorokaudesta toiseenkin kestäviä. Tällöin lapselle on suotava mahdollisuus rauhaan, sillä päiväkodin hälyssä toimiminen on raskasta.

Myös Tuulikki Leinosen, Jonna Vennisen ja Mikko Ojalan tutkimuksessa osallisuudesta pääkaupunkiseudulla vuodelta 2010 lasten osallisuus ilmeni voimakkaimmin leikissä, jossa koettiin lapsilla olevan eniten myös päätöksentekomahdollisuuksia. Tutkimuksen mukaan lasten osallisuus kasvaa ympäristössä, jossa hänen tarpeensa huomioidaan. Tästä pystyttiin vetämään johtopäätös, että lapsen osallisuutta tukee parhaiten sellainen ryhmä, joka muuttuu ja kehittyy sen mukaan, mitä sen jäsenet tarvitsevat. (Leinonen, Venninen & Ojala 2010, 18-19)

Leinonen ym. toteaa, että päiväkodin toiminnassa lapsella oli suurin päätösvalta leikkien lisäksi taiteelliseen toimintaan tarvitsemiensa tarvikkeiden kohdalla. Heikoimmin lapsella on mahdollisuus käyttää sellaisia välineitä, joita tarvitsisi ympäristön tutkimiseen. Lasten mahdollisuudet eri välineiden itsenäiseen käyttöön kuitenkin kasvaa tasaisesti iän myötä. Myös toiminnan suunnitteluun osallistuminen oli verrannollinen ikään, kuten myös lapsen mahdollisuus olla osallistumatta toimintaan. (Leinonen ym. 2010, 20-21) Iän vaikutus näkyikin selvästi myös omassa päiväkotiarjessamme. Pienten ryhmässä toiminnan teemat ovat selvästi enemmän kasvattajien ideoimia havainnoinnin ja vanhempien toiveiden pohjalta, kun taas isommat lapset tuovat omia ideoitaan esiin esimerkiksi lasten kokouksissa ja arjen toiminnassa.

Tutkimuksessaan Leinonen ym. selvitti myös, mitkä asiat ovat lasten osallisuuden esteenä. Lähes kaikki vastaajat kokivat, että lapsi- ja henkilöstömäärän suhdeluku haittaa lasten kuulemista ryhmässä. Mainintoja saivat myös päiväkotien huonot tilaratkaisut, melu, kieli- ja puhe-aidon puute sekä vanhempien tarpeet. Henkilöstöön liittyvistä asioista mainittiin aikuisten väsymys, organisoimisen puute, kiire, tiedon ja osaamisen puute sekä houkutus aikuiskontakteihin ja aikuisten keskittymättömyys. (Leinonen ym. 2010, 31-35)

5 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyö on toiminnallinen. Sen tavoitteena on kehittää päiväkodin toimintaa ja tarjota uusi dokumentoinnin väline. Toteuttamisympäristönä toimi Sinirikon päiväkotia, jossa työskentelemme lastentarhanopettajina, Anni 3-5-vuotiaiden ryhmässä ja Eeva alle kolmevuotiaiden ryhmässä. Päiväkodissa ei työskentelyhetkellä ollut yhtenäistä linjaa kasvunkansioiden käytölle, ja ne olivat käytössä ainoastaan Eevan alle kolmevuotiaiden ryhmällä. Aikaisempina vuosina kansioita on kokeiltu suuremmassa mittakaavassa, mutta ne on koettu liian aikaa vieviksi tai ainoastaan lasten töiden säilytyspaikaksi.

Mallikansion teimme 3-5-vuotiaiden ryhmälle. Kokosimme kansioon asioita, joita voi täyttää kaikenikäisten lasten kanssa, mutta halusimme, että ansiosta kävisi myös ilmi, mitä lapsen tulisi vielä harjoitella ja oivaltaa. Kansion olisi tarkoituksena olla lapsen mukana koko varhaiskasvatusaika ja näin ollen muunneltavuus on tärkeää. Halusimme myös, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset, jotka ansiota käyttävät, kokevat sen helpoksi ja nopeaksi dokumentoinnin välineeksi.

Kansio nivoutuu tiukasti uuteen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kansiossa on käytössä oppimisen viisi osa-aluetta, joilla jokaisella on kansiossa omat välilehdet. Näin ansiolla on merkitys myös työmme pedagogisen perustan näkyväksi tuomisessa. Kansion kokoamiseen on käytetty

hyödyksi vanhojen kasvunkansioiden malleja, omia ideoitamme, lasten ideoita sekä Kari Rintakorven ja Elsa Vihmari-Henttosen kirjaa *Tää on meidän maailma! - Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa* (2017).

Alustavassa suunnitelmassa olimme ajatelleet mallikansiomme koostuvan valmiista sivuista, joihin varhaiskasvatushenkilöstön on helppo yhdessä lapsen kanssa liittää kuvia, kirjoittaa muistoja, piirtää esimerkiksi oma kuva tai kuva omasta perheestä tai kertoa satu vuoden x kestästä. Mallikansiosta olisi tullut niin sanotusti ”vauvakirjamainen”; valmiita kohtia, jotka vain odottavat lasta niitä täyttämään. Täysin valmiista sivuista kuitenkin luovuimme, sillä halusimme, että sivuissa näkyy paremmin lapsen osallisuus sekä lapsen ja aikuisen yhteistyö.

Kansion työstäminen oli eri ryhmiä osallistava projekti. Kansion suunnittelun aikana esitimme raakaversioita lapsiryhmän kasvattajatiimin jäsenille ja huomioimme myös heidän mielipiteensä. Tärkeimpinä osallistujina olivat kuitenkin lapset, jotka olivat mukana kansion suunnittelussa ja arvioinnissa. Lapset saivat tuoda esille ideoita ja ajatuksia siitä, mitä kansiossa voisi olla ja mikä koetaan tarpeelliseksi. He myös arvioivat, mikä kansiossa on kivaa ja mitä on mukava lukea, ja onko siellä myös jotakin turhaksi koettua.

Suunnitelmana oli, että olisimme ottaneet keväällä 2018 kasvunkansiot käyttöön Sinirikon päiväkodissa, 3-5-vuotiaiden ryhmässä. Kansioiden suunnittelu ja toimintatuokioiden viskareiden kanssa kuitenkin viivästyivät, ja tästä johtuen jatkamme kuluvana keväänä kansioiden täyttämistä ainoastaan heidän kanssaan, jotka olivat mukana suunnittelutyössä. Suunnitelmana tällä hetkellä on, että esittelemme mallikansion huhtikuussa 2018 koko päiväkodille ja pyrimme innostamaan työntekijöitä kansioiden käyttöön. Mallikansiostamme on tarkoitus poimia ne asiat, jotka sopivat omalle ryhmälle, tai vaihtoehtoisesti käyttää koko kansiota ja valita jokaisen lapsen kansioon niitä asioita, jotka sopivat lapselle, ja joita lapsi haluaa omaan kansioonsa tulevan. Teimme päiväkotiin esille yhden valmiin kansion, jossa on esillä suunnitelmamme välilehdet, lasten kanssa työstettyjä esimerkkejä sekä listattuna muita asioita, joita kansioon voisi koota. Osan lomakkeista olemme myös täyttäneet esimerkiksi työntekijöille käyttäen apuna keksimäämme hahmoa. Jokaisessa välilehdessä on myös lyhyesti tietoa kasvattajille siitä, mitä asioita kuhunkin oppimisen alueeseen kuuluu. Kansioon kuuluvat materiaalit löytyvät lisäksi päiväkodin tietokoneelta, josta niitä on helppo tulostaa ja ottaa käyttöön.

5.1 Lasten osallistaminen kansiotyöskentelyyn

Mukana kasvunkansiomallin suunnittelussa olivat päiväkodin viisivuotiaita lapsia. Alkuperäisenä tarkoituksena oli, että lapset olisivat osallistuneet kuudelle toimintakerralle, jotka otettiin varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueiden mukaan:

- 1.) Tutustuminen projektiin, itsestä kertominen

- 2.) Minä ja meidän yhteisöimme
- 3.) Ilmaisun monet muodot
- 4.) Kielten rikas maailma
- 5.) Tutkin ja toimin ympäristössäni
- 6.) Kasvan, liikun ja kehityn

Suunnittelimme joka kerralle ennakoon asioita (LIITE 2), joita otsikon alle voisi sopia, ja näistä lapsi sai itse valita sen asian, jonka haluaisi omassa kansiossaan olevan, tai keksiä aivan uuden asian. Me olimme kiinnostuneita siitä perustelusta, minkä takia lapsi valitsi juuri tämän asian. Näitä perusteluja käytimme hyväksi lopullisen kansion suunnittelussa. Otimme tietysti huomioon myös lapsilta tulleita spontaaneja ideoita.

Tuokion rakenteena oli, että ensin kerroimme aiheen, ja siihen liittyviä ideoita, jonka jälkeen oli työskentelyvaihe. Lopuksi lapset saivat vielä tehdä aiheesta välilehden kansioonsa. Välilehdet olivat valmiita otsikoituja värityskuvia, jotka lapsi sai värittää, leikata ja liimata välilehtipahviin haluamallaan tavalla. Välilehtipahvit ovat oppimisen alueiden mukaisesti eri väriset ja valmiiksi muotoon leikatut.

Vuorohoidon haasteena on, etteivät kaikki lapsista pääse joka kerta paikalle. Tämän saimme myös itse käytännössä todeta, kun huomasimme, kuinka hankalaa on sovittaa aikatauluja niin, että sekä molemmat meistä että mahdollisimman monta lasta pääsi osallistumaan. Yritimme tehdä tuokioista kuitenkin sellaisia, että niitä pystyi jatkamaan myös ryhmän toiminnan ohella. Toki tarkoitus ei olekaan, että jokaisella lapsella olisi tismalleen samat asiat kansioissa, vaan kansiot täyttyvät lapsilähtöisesti.

5.1.1 Tuokio 1

Ensimmäisellä toimintakerralla mukana oli lisäksi kolme lasta. Aluksi kerroimme, mikä kasvunkansio on ja mitä kaikkea sinne voisi laittaa. Eeva esitteli pienten ryhmän kansiota, jonne oli kerätty syksyn aikana tehtyjä askarteluja, kasvattajien huomioita ja lasten valokuvia. Näin lapsille hieman konkretisoitui se, mitä kansiossa voisi olla. Kyselimme viskareilta, mitä he haluisivat heidän kansioissaan olevan. Ideoina oli oikeastaan vain askarteluja, ja etenkin kala-askarteluja. Koska ideoita tuli vähän, päätimme palata sisällönideointiin joka kerran alussa uudestaan.

Kansiotyöskentely aloitettiin tekemällä omat nimikortit kansioden selkämyksiin. Lapset saivat valita mieleisen värisen kartongin, johon kirjoittivat nimensä ja koristelivat sen. Lisäksi kan-

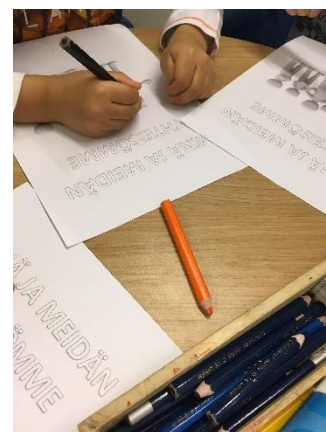
sion ensimmäiselle sivulle he piirsivät omakuvansa, jotka alkoivatkin rönsyilemään eri asioihin. Yksi lapsista piirsi perheensä, yhden omakuva muuntuikin vihreähuiviseksi hirviöksi. Jokaisen lapsen kertomus omasta kuvasta kirjattiin muistiin kuvan toiselle puolelle.

Koska aikaa vielä jäi, halusivat kaikki osallistujat askarrella kalat kansioihin.

5.1.2 Tuokio 2

Toisen kerran aiheena oli Minä ja meidän yhteisömme. Osallistujia oli tälläkin kertaa kolme, yksi jo ensimmäisellä kerralla mukana ollut ja kaksi ensimmäistä kertaa mukana olevaa.

Tuokion suunnitelmana oli, että osallistujat saavat tehdä itselleen haastattelulomakkeen, eli keksiä kysymyksiä, joihin halusivat vastata. Mukana meillä oli vain A4-paperi, jossa luki ”minä” ja oli laatikko valmiina lapsen valokuvalle. Olimme yhdessä mietineet jo valmiiksi kysymyksiä, joita voisimme ehdottaa, jos ei lapsille tule kysymyksiä mieleen. Olimme avoimia lasten ehdotuksille, mutta toivoimme myös päiväkotiin liittyviä kysymyksiä ja mahdollisesti myös esikouluun liittyviä asioita. Sellaisia asioita, jotka hyödyttäisivät koko ryhmän toiminnan suunnittelussa.

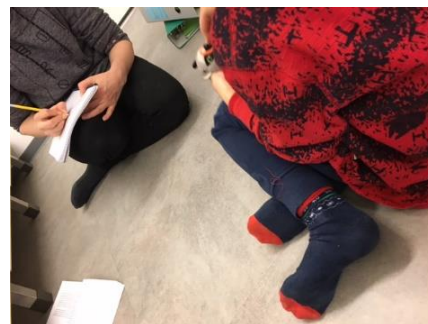

Kysyimme, millaisia kysymykset voisivat olla. Ensimmäiset vastaukset olivat kaikilta ”En tiää”, mutta hieman avustettuna kysymyksiä alkoi tulla. Kysyimme esimerkiksi, mistä tietää, kenen kansio on, jolloin vastauksena oli ”Minun nimeni on...”. Tämän jälkeen lapset alkoivat kertoa asioita, ja me nappasimme niitä kysymysmuotoon. Lapset esimerkiksi kertoivat mistä pitävät ja mistä eivät pidä, mitä heillä on, keitä heidät kaverit ovat jne. Välillä avustimme hieman enemmän kysymällä päiväkotiin liittyviä asioita, joista lapset taas kertoivat mielestään olevia asioita. Lopullinen lomake otettiin käyttöön mallikansioon sellaisenaan.

Tuokion lopuksi lapset askartelivat osa-alueen välilehden. Huomasimme, että tuokioon varattu 30 minuuttia ei riitä, joten askartelun jäädessä kesken sai sitä vielä jatkaa myöhemmin ryhmässä. Seuraaville kerroille päätimme varata aikaa tunnin.

5.1.3 Tuokio 3

Kolmannella kerralla tuokion aihealueena oli Kielten rikas maailma. Tuokioon oli tarkoitus osallistua neljä lasta, mutta kaksi heistä olikin poissa hoidosta. Järjestimme kerran kuitenkin kahden lapsen voimin. Heistä molemmat olivat osallistuneet tuokioille jo aiemminkin.

Kerran aluksi kerrattiin, mitä kansioon on tehty ja kerrottiin mikä aihe tänään olisi. Kyselimme, mitä kielten rikas maailma voisi tarkoittaa, ja koska lapsilta ei tahtonut löytyä ideoita, kerroimme, että se voi sisältää erilaisia kertomuksia, lempiloruja, kuvasta kertomista, sadutusta tai yhteisiä tarinoita. Kyselimme, mikä voisi olla sellainen asia, jota voitaisiin yhdessä tänään kirjoittaa, ja lapset halusivat keksiä satua.

Teimme siis alkuperäisen suunnitelman mukaisesti yhteisen tarinan lasten kanssa. Tarinan aluksi lapset saivat valita huoneesta, jossa olimme tai ryhmätilasta yhden esineen/lelun. Toinen lapsista valitsi oman pesukarhulelunsa, toinen legoveneen. Tarina alkoi siitä, että lapsille kerrottiin, että heidän valitsemansa lelut olivat löytyneet asunnosta, jonka asukas oli kadonnut. Lapset alkoivat keksiä tarinaa, kuka asukas oli, mihin hän oli mennyt jne. Tarina muodostui Eevan apukysymyksien kautta. Vuorotellen Eeva kyseli lapsilta kysymyksiä joko heidän kertomaansa liittyen tai aivan uusia kysymyksiä. Lopulta tarina päättyi kysymykseen, pääseekö asukas takasin kotiin. Toinen lapsista halusi, että pääsee, toinen taas ei. Päädyimme siis tekemään tarinalle kaksi erilaista loppua.

Tuokion lopuksi lapset saivat taas askarrella Kielten rikas maailma -välilehdet kansioihinsa. Toinen lapsista oli niin innostunut tekemisestä, että olisi halunnut vain jatkaa.

5.1.4 Tuokio 4

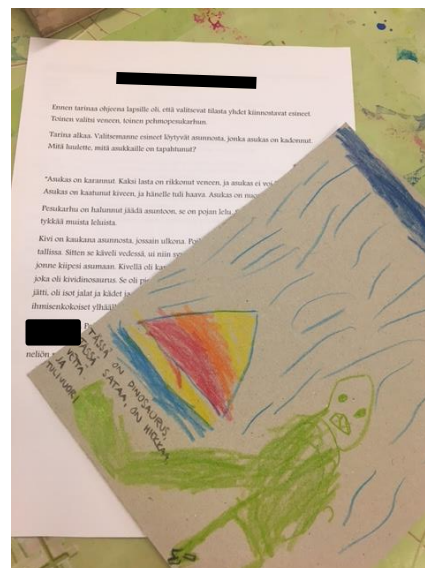
Neljännellä kerralla kuvitimme edelliskerran tarinaa. Tällä kerralla paikalla oli kolme lasta, joista vain yksi oli keksimässä itse tarinaa. Tälläkin kerralla tarkoitus oli, että mukana on neljä lasta, mutta yhden ollessa poissa saimme kolme osallistujaa.

Lapset saivat kerran aluksi keksiä, miten tarinaa voitaisiin tuoda esiin muuten kuin kirjoittamalla ja lukemalla. Kaksi lapsista valitsi piirtämisen tavallisilla puuväreillä, yksi lapsista valitsi maalaamisen, joka myöhemmin vaihtuikin piirtämiseen, koska muutkin piirsivät.

Luimme edelliskerran tarinan muutamaan otteeseen lapsille. He saivat kertoa mitä tarinassa tapahtui, ja mitä asioita tarinasta löytyi. Lapset poimivatkin hyvin asioita joita tarina piti sisällään, välillä saimme kuitenkin muis-tutella, että olikos tarinassa tuota ja luimme pieniä päät-kiiä tarinasta uudelleen. Jokainen sai piirtää niin monta kuvaa kuin vain halusi, lopuksi laitoimme kuvat muovitaskuun ja jokaisen omaan kansioon, muovitaskuun tuli mukaan myös pieni lappu jossa luki mistä kuvat kertovat.

Tämänkin kerran lopuksi lapset saivat askarrella aiheeseen liittyvän välilehden valmiiksi.

5.1.5 Tuokio 5

Viidennellä kerralla teimme kaikkea mitä lapsilta puuttui. Alun perin suunnitelmamme oli, että toteuttaisimme "Tutkin ja toimin ympäristössäni" -kertaa, mutta päädyimmekin tekemään kansioihin niitä asioita, jotka sieltä vielä puuttuivat. Tämä johtui siitä, että jouduimme jo kerran siirtämään viidettä kertaa, koska paikalla päiväkodissa oli viiden lapsen sijaan vain yksi, joka ei hänkään ollut innokas yksin osallistumaan. Toteutuneella kerralla lapsia oli paikalla kolme, joilta monelta puuttui aikaisemmin tehtyjä osioita.

Aloitimme tuokion tarkastelemalla kansioita lasten kanssa, jokainen sai itse selata, mitä kansioista vielä puuttuu. Lapset aloittivatkin värittämällä ja askartelemalla puuttuvia välilehtiä. Yksi lapsista katseli välilehtiä ja kävimme keskustelua siitä, mitä viimeisen "Kasvan, liikun ja kehityn"-välilehden hahmo tekee. Kuvassa hahmo joogaa/venyttelee, ja lapsi halusi keksiä itsekin omia liikkeitä. Otimme lapsen ideasta kiinni ja kuvasimme häntä hänen haluamissaan liikkeissä, teimme yhdessä lapsen kanssa kuvista kollaasin ja lapsi keksi liikkeilleen nimet. Lopuksi kuvat laitettiin lapsen kansioon.

Kävimme tuokion aikana myös keskustelua siitä, mitä "Tutkin ja toimin ympäristössäni"-välehti pitää sisällään. Lapsilta tuli ideoita, että tutkisimme timantteja. Aikaisemmin lapsen kanssa käydyssä keskustelussa oli tullut myös esille, että lunta olisi kiva tutkia, joten näitä aiheita aiomme mahdollisesti tutkia pienryhmissä, tämän opinnäytetyön ulkopuolella.

5.1.6 Tuokio 6

Kuudennella kerralla keskityimme "Kasvan, liikun ja kehityn" -alueeseen. Suunnitelmamme oli luoda jotakin, joka liittyisi liikuntaan. Tällä kerralla viskareita oli paikalla kaksi. Tuokio toteutettiin lepohuoneessa, jotta lapsilla oli tilaa näyttää liikkeitään ja ideoitaan.

Lapsille tuli liikunnasta ensimmäisenä mieleen jumppa ja päiväkodin liikuntasali. Keskustelimme siitä, missä he haluaisivat omaa jumppaansa toteuttaa ja kenen kanssa. Toiselta viskarilta tuli ideaksi, että lähdemme heti kokeilemaan valmista jumppatuokiota. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, joten keskustelimme olisiko muuta vaihtoehtoa. Kun kyselimme, tuleeko lapsille mieleen mitään toimintahetkeä, jolloin paikalla olisi vain samanikäisiä lapsia ja jumppa olisi helppo toteuttaa, muistivat he jokaviikkoisen kokotalon viskarikerhon. Jumppatuokio päätettiin toteuttaa seuraavassa viskarikerhossa. Aloitimme tuokion rakentamisen kysymyksestä, mistä viskarikerho voisi alkaa. Tämän jälkeen lapset kertoivat, että ensimmäisenä on kerhon alkuloru, sitten kannustusjuoksu. Viskarit keksivät tuokioon vanhoja tuttuja leikkejä, sekä täysin uusia, itse kehiteltyjä leikkejä. Teimme aikuisen avustuksella kaikista leikeistä toteuttamiskelpoisia. Ehdotuksia tuli niin paljon, että kaikkea emme voineet valita mukaan toteutuskerralle.

Toteutuskerralla koko talon viskarikerhossa paikalla oli yhdeksän viskaria. Viskarit, jotka suunnittelivat tuokion, muistivat mitä kaikkea olimme yhdessä päättäneet. Suunnittelijoista toinen halusi itse esitellä tuokion ja kertoa leikkien säännöt. Yksi leikki nousi yli muiden, viskareiden itse kehittelemä "poliisi ja rosvo" -leikki, ja leikimmekin samaa leikkiä niin monta kierrosta, että olivat saaneet olla ainakin kerran poliisina. Keskustelimme jälkikäteen siitä, miten viskareiden keksimät leikit olivat toimineet. Lapset itsekin olivat huomanneet, että muut olivat innoissaan uusista leikeistä, mutta hyvä oli, että välissä oli myös vanhoja tuttuja leikkejä, jotka kaikki jo osasivat. Viskarit olivat erittäin tyytyväisiä omaan suunnitelmaansa ja sanoivat, että haluavat joskus uudelleenkin suunnitella viskarituokion.

Tästä kerrasta viskareiden kansioihin tuli suunnitelmapaperit, joihin on kirjattu lasten suunnitelma ja se, miten tuokio sujui.

5.2 Työskentelyn eettisyydestä

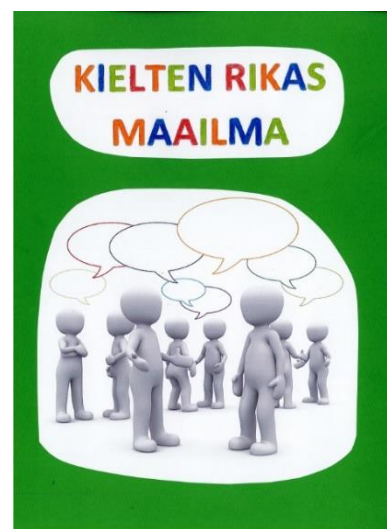
Opinnäytetyömme toteutuksessa otimme huomioon useita eri kysymyksiä. Näitä kysymyksiä ovat muun muassa lasten vapaaehtoinen osallistuminen ja heidän yksityisyytensä suojaaminen. (Alasuutari, 2010: 34.)

Lapset olivat mukana kansion suunnittelussa ja toteutuksessa. Pyysimme lasten vanhemmilta luvat lasten kansioiden ja vastauksien käyttöön. Työssä emme mainitse lasten nimiä taikka sukupuolta. Emme myöskään mainitse työssä Sinirikon lapsiryhmien nimiä, tiimin jäsenten nimiä, sukupuolia tai ikää.

Opinnäytetyö toteutettiin Vantaan kaupungin varhaiskasvatusyksikössä, joten haimme tutkimusluvan Vantaan kaupungilta. Sinirikon päiväkodin nimi saa näkyä opinnäytetyössämme. Vuorohoitopäiväkoteja on Vantaalla vain kolme, joista yhdessä tietämyksemme mukaan on kasvunkansiot käytössä. Näin ollen päiväkodin nimen salaamisella ei olisi kovin suurta merkitystä. Tiedotimme myös viisivuotiaiden lasten vanhemmille opinnäytetyöstä ja pyysimme suostumuksen lasten osallistumiseen (LIITE 1). Osallistumislomakkeessa kysyimme myös lupaa käyttää lasten töiden ja kansioiden kuvia lopullisessa opinnäytetyössä. Tunnistettavia kuvia lapsista työssä ei käytetä.

6 Valmis mallikansio

Kaiken ideoinnin ja suunnittelun jälkeen mallikansiomme sai sivut kansiansa väliin. Mallikansio, jonka loimme, jää päiväkodin käyttöön. Kansio alkaa pienellä tietopaketilla siitä, mitä on pedagoginen dokumentointi, mikä on kasvunkansio ja kuinka kasvunkansiomalliamme käytetään. Koko kansio on jaettu oppimisen alueisiin ja jokaisesta alueesta löytyy kasvattajille tietoa tiiviissä muodossa. Teimme paljon valmiita pohjia, joita voi käyttää, sekä vinkkejä siitä, mitä muuta lapsen kasvunkansioon voisi laittaa. Kansiossa hyödynsimme myös viskareiden ideoimia sivuja. Olemme mallikansioon luoneet hahmon ”Liisa-Lotta”. Kansiossa on muun muassa Liisa-Lotan askarteluja, kuvia sekä täytettyjä haastatteluja.

Jaoimme kansion oppimisen alueisiin niin, että jokaisella alueella on oma värinsä. Välilehdet on askarreltu erivärisistä pahveista ja jokaiseen pahviin on liimattuna kyseisen oppimisen alueen välilehden kuva sekä teksti. Tarkoituksena on, että jokainen lapsi voi itse päättää oman kansionsa välilehtien värit, mutta tekstit ja kuvat löytyvät päiväkodin tietokoneelta josta ne tulostetaan ja annetaan lapsen väritettäväksi, leikattavaksi ja liimattavaksi.

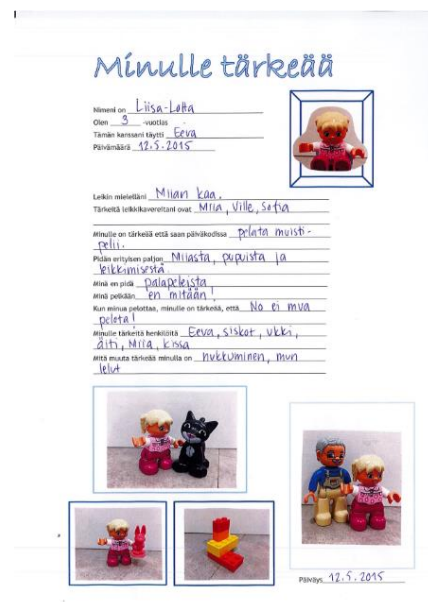
Jokaista välilehteä seuraa infosivu. Infosivun ei ole tarkoitus löytä lapsen kansiota, vaan se on tuomassa tietoa kansiota täyttävälle aikuiselle, mitä oppimisen alue tarkoittaa ja mitä kaikkea se pitää sisällään. Infosivua taas seuraa lista siitä, minkälaisia valmiita sivuja mallikansio pitää sisällään sekä pieni vinkkilista, mitä kaikkea muuta välilehden alle voisi lapsen kanssa tehdä.

Kansioistamme löytyy tyhjien sivujen lisäksi ”Liisa-Lotan” täyttämiä sivuja. ”Liisa-Lotta” on myös piirtänyt mallikansioon, tehnyt tehtäviä sekä askarrellut aikuisen avustuksella posterin esimerkiksi retkestä lähimetsään. Täytimme myös haastattelurunkoja ja niiden kuvakehyksiä ”Liisa-Lotan” tiedoilla. Täytimme sivuja ”Liisa-Lotalla”, jotta kansio olisi havainnoillisempi ja mukavampi lukea.

Kansion tavoitteena ei ole, että kaikilla olisi jokainen sivu täynnä, vaan joka lapsella on täytettynä sen verran sivuja, kun tarpeelliseksi koetaan. Halusimme myös jättää sivuja ja tilaa vanhemmille, jos he haluavat yhdessä lapsen kanssa täyttää kansiota. Kansiota löytyy myös haastatteluja vanhemmalle täytettäväksi. Kansion voisi esimerkiksi ottaa mukaan vanhempainiltaan, jossa lapsi ja vanhempi saisivat yhdessä lukea kansiota sekä askarrella/täyttää sinne jotakin uutta. Vanhemmille annettaisiin myös mahdollisuus kirjata omia odotuksiaan ja toiveitaan lapsen kansioon. Myöhemmin toimintakauden päättyessä voitaisiin tarkastella, ovatko vanhemman toiveet ja odotukset toteutuneet.

7 Mallikansiota saatu palaute

Opinnäytetyössä arviointimme kohteina ovat mallikansio ja sen käytettävyys, sekä oma työskentelymme. Arviointimme keinoja ovat päiväkodin henkilökunnalta saatu palaute, kansio-työskentelyssä mukana olleiden lasten palaute sekä oma arviomme. Henkilökunnalta saimme kuusi palautetta ja suunnittelussa mukana olleilta viskareilta saimme neljä palautetta. Lapsilta kysyimme arvioita omista kansioista ja sen tekemisestä, sekä myös mallikansiota. Työntekijät saivat tutustua mallikansioon ja arvioida sen käytettävyyttä sekä sitä, antaako se tarpeeksi tietoa.

Pohdinnassa arvioimme omaa työskentelyämme työtä asettamiemme tavoitteiden pohjalta. Tämän lisäksi arvioimme työskentelyämme lasten kanssa, sekä kaiken kaikkiaan arvioimme panostamme opinnäytetyöhön.

7.1 Lasten antama palaute

Työmme osuus, jossa teimme suunnittelutyötä viskareiden kanssa, oli osakseen haastava. Vuoropäivähoito tuo omat haasteensa tekemiselle ja ennalta suunnittelulle, kun lapset ovat paikalla todella vaihtelevasti ja ovatkin välillä yllättäen poissa hoidosta. Onneksi meidän ei tarvinnut sopia aikaisemmin ulkopuolisen tahon kanssa toiminnastamme, sillä nyt pystyimme joustavammin muuttamaan suunnitelmiamme.

Pyysimme viskareilta palautetta mallikansioistamme, viskareiden omista kansioista sekä kansiotyöskentelystä. Palaute kerättiin haastattelemalla viskareita yksi kerrallaan. Ensin lapsi sai lukea mallikansiomme läpi ja keskustelimme siitä mitä kansioista löytyy. Ohjeeksi lapselle annettiin, että kaikesta saa kysyä, kertoa, jos siellä näkyy jotakin mielenkiintoista tai jotakin mitä lapsi haluaisi omaan kansioonsa. Lopuksi kysyimme vielä, millaiselta kansio vaikutti kaiken kaikkiaan. Ohjasimme lapsia myös ohittamaan kasvattajalle tarkoitetut ohjeistussivut, joissa on pelkkää mustavalkoistekstiä. Mallikansion lukemisen jälkeen viskari sai selata oman kansionsa läpi ja kertoa mitä sieltä löytyy ja mitä ajatuksia kansio herättää. Lasten palautteenantoon ei ollut määrättyä aikaa, vaan jokainen viipyi niin kauan kuin tarpeelliseksi näki. Palautteenannossa mukana oli neljä viskaria, eli kahden viskarin palaute jäi puuttumaan.

Mallikansion läpikäynti alkoi jokaisen kohdalla hieman varoen. Lapsien oli aluksi vaikea ymmärtää sitä, että kansio, jota lukevat on malli ja sieltä saisi ottaa juttuja omaan kansioonkin. Ensimmäiset sivut menivät aika lailla hiljaisuudessa ja aikuisen apukysymyksien johdolla. Apukysymyksinä mallikansiota luettaessa olivat muun muassa ”Olisiko tätä kiva tehdä omaan kansioon?”, ”Mitä mieltä olet, jos tekisit tällaisen ja tässä olisi sinun kuvasi ja nimesi?” tai ”Miltä tämä mielestäsi näyttää?”. Jokainen lapsista aloittiansion reippaan selaamisen viimeistään puolivälissä, kun ymmärsivät, että kansiota saa selata edestakaisin ja ihan omaan tahtiin. Viskarit pysähtyivät eri kohtiin mallikansiota ja kyselivät kysymyksiä. Usein kysymys kuului ”Mikä tää on?” tai ”Mitä mä tässä voisin tehdä?”. Monet kysymyksistä ja toteamuksista liittyivät mallikansiossa oleviin valmiisiin askarteluihin ja erityisesti robottitehtävään. Myös valmiiksi täytetyt sivut, joissa seikkailee duplohahmo, olivat viskareista mielenkiintoisia. Kaksi viskareista kyseli myös sivuista, joissa ei ollut kuin tekstiä, mutta sivun otsikko oli värikäs. He halusivat tietää, mitä sivulla lukee ja mitä sivulle kuuluu tehdä. Kaikki viskarit olivat aukkotarinoista innoissaan, aikuisen esimerkin jälkeen. Kahden viskarin kanssa kokeilimme myös aukkotarinan täyttöö suullisesti. Osa lapsista toi esiinansion viimeisen osa-alueen kohdalla, ettei jaksaisi

enää lukea, mutta kannustimme selaamaan loppuun saakka. Suurin osa kommenteista oli lyhyitä, spontaaneja ilmaisuja, ei niinkään lauseita joista tulisi esiin mistä lapsi puhuu ja mitä mieltä hän siitä on. Paljon lapset myös näyttivät käsillä kansiota, kommentoiden esimerkiksi ”Tää on kiva”, lapset myös usein vain nyökkäsivät vastaukseksi aikuisen kysymykseen. Alla kommentteja viskareilta.

”Ketä näissä kuvissa oikeen on, mäkin haluan tälläsen?”

”Tää robotti on tosi kiva.”

”En tykkää tästä Frozenista, mutta haluaisin että tässä ois mun kuvia.”

”Yhteistarina kaverin kanssa ois joo tosi kivaa!”

”Kenen piirros tää on? Ompa hieno!”

”Tosi hienoja piirrustuksia!”

”Jee! Osaan haastatella, must on kivaa kun mua-kin haastatellaan.”

”Robotti on paras!”

”Millon tää loppuu?”

”Mua sadutettiin sillon kun olin yksin, mut kaverin kans ois kivaa saduttaa.”

”Haluun olla tää duploukko.”

”Olis kiva jos olis kuvia musta 10-vuotiaaksi asti!”

”Tykkäisin omista kuvistani sen duplon kanssa.”

”Minä muistan kun tein sen sadun ja sitten tehtiin siihen kaksi eri loppua, mun loppu niin, että se

pääsi sinne ja toinen loppui niin ettei se päässyt sinne.” (viittasi oman kansionsa parisadutukseen, joka toteutettiin yhdellä toimintakerroista)

”Haluaisin lisää sadutusta, niitä on kiva lukee.”

”Tää kuulostaa hyvältä.”

”Olis kivaa jos mua haastateltais ja saisin kertoa kaikkee, mun lempilelu on keltainen, vihree, sininen ja punainen hot wheels.”

”Olis kiva katsella kuvia ja haluaisin myös piirtää tänne.”

”Joo! Haluun suunnitella tähän mitä opettelen.”

Yhteenvetona viskarit pitivät eniten mallikansion kuvista ja kaikesta värikkäästä. Tekstiosiot olivat lapsille puuduttavia, viskarit jaksoivat kuitenkin niihinkin keskittyä ja innostuivat aikuisen selityksen myötä.

Jokaisen viskarin arvio omasta kansiostaan oli positiivinen. Omanansion selaaminen tuntui selvästi mielenkiintoisemmalta kuin mallikansion, sillä omasta kansioista löytyi omia kuvia ja itselle tuttuja juttuja. Kaikki neljä viskaria olivat sitä mieltä, että kansiotyöskentelyä tulisi

jatkaa ja kaikki halusivat kansioonsa lisää omia kuviaan sekä askartelujaan. Moni viskari poimi omasta kansiostaan muutaman jutun joihin jäivät keskustelemaan ja kertomaan miten sivu tehtiin ja millaista se oli. Omasta kansiostaan kerrottaessa lapset eivät tarvinneet paljoakaan aikuisen apu- tai lisäkysymyksiä. Yksi viskareista ei erityisesti kommentoinut mitään omia töitään, mutta hänkin toi esille, että haluaisi jatkaa kansion tekemistä ja haluaisi tehdä kaikki keskeneräiset sivut valmiiksi.

"Hirviö on hieno."

"En muista, että oisin tehnyt näin ison kalan."

"Tääl on kesken nää väritykset."

"Tästä mä tykkään" (viittaa alkusivuun, josta löytyy lapsen päiväkotikuva)

"Mä muistan nää!" (viittaa ensimmäiseen välilehteen ja omakuvaan, jotka on askarrellut kansioon)

"Haluisin piirtää tänne."

"Enemmän kuvia minusta, sen duplon kanssa."

Kysyimme erikseen jokaiselta "Miltä kansion tekeminen on tuntunut, haluaisitko jatkaa sitä, vai et?".

"Kansiot on kivoja. Haluaisin jatkaa taas."

"Hauska! Joo."

"Joo, mut huomen en voi kun oon vapaalla."

"On kivaa tehdä ja vähän myös tylsää. Toivon, ettei kukaan riko sitä. Se on tylsää kun nää on kesken, en oo saanut näitä ihan valmiiksi. Tehään uudestaan!"

7.2 Työyhteisön antama palaute

Mallikansion valmistuttua, se annettiin Sinirikon päiväkodin työntekijöiden arvioitavaksi. Tarkoituksenamme oli alun perin pyytää arviota vain yhdeltä tiimiltä, mutta arviointipäivä valitettavasti osui päivälle, jolloin työpaikalla oli sairastumisista johtuen henkilöstövajetta, ja päädyimme kysymään arvioita henkilöiltä, joilla oli siihen aikaa ja mahdollisuus. Saimme päivän aikana neljä täytettyä arviointilomaketta (LIITE 5), mutta mielestämme se oli melko vähän. Koska halusimme vielä paremman kuvan siitä, kuinka kasvunkansio otettaisiin työyhteisössä vastaan, päätimme kysellä vielä seuraavana päivänä lisää arvioita. Silloin niitä tuli vielä kolme lisää, eli saimme yhteensä seitsemän arviota mallikansiosta. Vastaaajat olivat

sekä lastentarhanopettajia että lastenhoitajia. Suurin osa vastaajista työskenteli 3-5-vuotiaiden ryhmässä, yksi alle 3-vuotiaiden ryhmässä ja kaksi esiopetusryhmässä 5-6-vuotiaiden kanssa. Arviointien läpikäymisessä emme erottele, onko arviointi lastentarhanopettajan vai lastenhoitajan, sillä sitä ei arviointilomakkeesta käy ilmi.

Kansio annettiin luettavaksi saatekirjeen (LIITE 4) kera. Arviointilomakkeet olivat kansion lopussa, ja valmis palaute jätettiin kansiossa olevaan tyhjään muovitaskuun. Vastaukset jätettiin nimettömänä.

Kaikki vastaajat vastasivat, että mallikansioista saa tarpeeksi tietoa sekä pedagogisesta dokumentoinnista että kasvunkansioista. Yksi vastaajista ehdotti, että infoa voisi hieman keventää helpommin lähestyttäväksi.

Vastaajien mielestä mallikansion jaottelu oppimisen alueisiin tuntui pääosin selkeältä. Yksi vastaajista vastasi sekä kyllä että ei. Tähän kysymykseen kaksi vastaajista ehdotti lisäjalostuksena jonkinlaista sisällysluetteloa kansion alkuun, jotta tietyn asian löytäminen olisi helpompaa.

"Lisäisin jonkinlaisen sisällysluettelon (voisiko siihen lyhyesti kuvailla sisälöt)."

"Hyvin oli jaoteltu ja kerrottu. Mutta jos kansioista haluaisi 1 jutun käydä katsomassa, esimerkki ym., niin saisi etsiä jonkun verran. Sisällysluettelo helpottaisi ehkä."

Vastaajista kaikki olivat valmiita ottamaan kansiossa esitettyjä ohjeita ja/tai valmiita pohjia käyttöönsä. Kysyimme tarkemmin, mitkä olisivat sellaisia asioita, joita vastaaja voisi käyttää. Vastauksia tuli aika vähän, mutta kysymykseen vastanneet mainitsivat tarinat, joista puuttuu sanoja, eri haastattelut, minä ja ystäväni -lomake sekä lapsen oma toimintasuunnitelma.

Kysyimme myös, olisiko vastaaja valmis ottamaan kasvunkansion käyttöönsä omassa ryhmässä. Vastaajista neljä vastasi kyllä ja yksi vastasi jossain määrin. Kukaan vastaajista ei vastannut ei. Kysyimme kyllä/jossain määrin vastanneilta, millaista kansiotyöskentely voisi olla. Vastauksista kävi ilmi, että työskentely vaatisi koko tiimin mukana olon, ja vastuunjaon.

"Hieman kevyempi versio, ja koko tiimin tulisi olla mukana → vastuunjako."

"Keväällä ja syksyllä jokunen viikko aina kerrallaan, ei liian usein."

"Olisi mahtavaa saada kaikille lapsille omat kansiot, joita tulisi täytettyä (lasten jako aikuisille ja jokainen huolehtisi omat lapsiryhmän kansiot kuntoon?)."

"Aikaisemmassa pk:ssa oli ja oli todella hyödylliset ja kivat!"

"Ihana ja inspiroiva. Voisin käyttää omassa ryhmässä. Laaja, mutta helpottaisi dokumentointia ja havainnointia."

"Syyskausi, jokin kuukausi (esim. loka). Kevätkausi ja jokin kuukausi (esim. maaliskuu/huhti)."

Viimeisenä kysymyksenä lomakkeessa oli, heräsikö kansiota vielä muita ajatuksia tai kysymyksiä. Tämä jäi suurimmalta osalta tyhjäksi, mutta joitakin kommentteja saimme.

"Oikein loistava, selkeä ja helppokäyttöinen!"

"Kiva kokonaisuus!"

"Kasvunkansio kulkisi lapsen mukana alusta eskariin asti, niin että ei kulkisi kotiin ja takaisin."

Kirjallisen palautteen lisäksi muutama kasvattaja tuli keskustelemaan kansiota. Suullisista kommenteista päällimmäisiksi mieleen jäivät muun muassa ideat siitä, että jokainen itse päättäisi, pitävätkö esimerkiksi kerran kuukaudessa "kasvunkansiopäivän" tai joka syksy ja kevät kaksi tai kolme "kasvunkansioviikkoa". Keskustelimme myös siitä, miksi kasvunkansioita ei käytettäisi, miksi se mielletään niin raskaaksi työskentelytavaksi. Eräs kasvattaja oli sitä mieltä, että aiheesta tiedetään vähän ja asiaa ajatellaan liian monimutkaisesti. Hän totesi myös, että kun kasvunkansioajatus saadaan oikealla tavalla kasvattajien tietoisuuteen niin moni varmasti ymmärtää sen olevan helppo ja kattava tapa toteuttaa pedagogista dokumentointia.

8 Pohdinta

Opinnäytetyöprojekti alkoi keväällä 2017, kun tapasimme yhteisessä työpaikassa. Tutustuessa toisiimme kävi ilmi, että molemmat aikovan tehdä Sinirikon päiväkodissa opinnäytetyötä, ja päätimme tehdä sen yhdessä. Eeva oli kiinnostunut dokumentoinnista ja kasvunkansioista ja sai myös Annin innostumaan aiheesta. Keväällä aihetta hieman pyöriteltiin, mutta kunnolla työskentelyyn päästiin kiinni vasta syksyllä.

Aiheen näkökulma on työskentelyn aikana hieman elänyt, vaikkakin pääfokus oli koko ajan pedagogisessa dokumentoinnissa ja lapsia osallistavassa kasvunkansiossa. Alustavissa suunnitelmissa oli, että olisimme lähettäneet sähköiset kyselyt Vantaan päiväkoteihin ja keränneet sitä kautta tietoa kansioista. Tästä kuitenkin luovuttiin, ja fokuksimme opinnäytetyön teorian tietoa vielä tarkemmin pedagogiseen dokumentointiin ja lapsen osallisuuteen, ja näiden kautta suunnittelimme kansion päiväkodin käyttöön. Päätös oli hyvä, sillä saimme aihetta rajattua juuri sellaiseksi, mitä sen alkuperäinen tarkoitus oli.

Kun lähdimme suunnittelemaan kasvunkansiomallia Sinirikon päiväkotiin, halusimme saada vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

- 1.) Millainen on lapsen kasvua tukeva ja parhaiten tietoa tuottava lapsen portfolio, kasvunkansio? Kuinka lapsi voi itse olla osallinen kansion tekemisessä?
- 2.) Millainen kansiomallin kannattaa olla, jotta pedagoginen dokumentointi olisi kaikille ryhmässä mahdollista ja mahdollisimman vaivatonta?

Mielestämme suunnittelemamme mallinkansio vastaa hyvin ensimmäiseen kysymykseen.

Olemme lähestyneet pedagogista dokumentointia eri näkökulmista; kansiossa on selkeitä havainnointikaavakkeita, jotka antavat kasvattajalle tietoa lapsen toimintatavoista ja kehitymisestä. Kansiossa on myös paljon valmiita kaavakkeita, joiden avulla saadaan tietoa lapselta itseltään. Toivomme, että haastatteleamalla koko lapsiryhmää kaavakkeiden avulla, voitaisiin kerätä esimerkiksi tietoa siitä, millaisia leluja/tarvikkeita ryhmään voisi hankkia, miten oppimisympäristöjä voisi muokata lapsien mielenkiinnon mukaan ja millaisia asioita lapset haluaisivat omassa varhaiskasvatussuunnitelmassaan tulevan ilmi. Nämä ovat kaikki asioita, jotka vaikuttavat koko ryhmän toiminnan pedagogiseen suunnitteluun. Täytetyt kasvunkansiot toimivat myös toiminnan toteutumisen arvioinnissa.

Lasten osallistaminen liittyy vahvasti pedagogiseen dokumentointiin, ja meille oli tärkeää saada myös omassa työssämme lasten osallisuus näkyväksi. Emme halunneet, että lasten kansioissa näkyisi vain, että lapset ovat osallistuneet toimintaan, vaan että niissä näkyy lasten vaikuttaminen omaan työskentelyynsä. Lapselle tärkeintä osallisuutta on se, että pystyy vaikuttamaan ympäristöönsä, jossa kasvavat ja oppivat (Karlsson 2005,8). Kansiotyöskentelyn aikana lapset pääsivät muun muassa suunnittelemaan, millaisia asioita haluaisivat tutkia ja mil-laista liikuntaa haluaisivat liikuntatuokioilla olevan. Nämä ovat kaikki asioita, joita jokaisessa ryhmässä voitaisiin toteuttaa, ja toivomme, että työn kautta tämä kävisi ilmi. Jos ei ryhmässä ole innostusta varsinaisten kansiodien kokoamiseen, voi mallikansioista kuitenkin napata ideoita lasten osallisuuden lisäämiseen.

Opinnäytetyötä tehdessä huomasimme innostuvamme yhä enemmän ja enemmän juuri lapsen osallisuudesta. Kuitenkin, kuten Leinonen ym. (2011) tutkimustuloksissaan toteaa, yhden ihmisen into ei riitä, vaan koko työyhteisön asenteen tulee olla osallisuudelle myönteinen. Lasten osallisuuden toteutumiseen ei riitä yhteinen tahtotila, vaan se vaatii harjoittelua, arviointia ja jatkuvia muutoksia omassa tekemisessään. Tutkimukseen osallistuneet kasvattajat tote-sivat, että kun lasten osallisuudesta tuli selkeä tavoite ja he pyrkivät olemaan vielä enemmän läsnä lasten arjessa, tuntui varhaiskasvatustyökin entistä innostavammalta. Ottamalla lapset mukaan suunnitteluun, saivat lasten omat ideat enemmän näkyvyyttä ja he pääsivät vaikutta-maan yhteiseen toimintaan. (Leinonen, ym. 2011, 94-95.) Siitä, mitä lapsen osallisuus on, on varhaiskasvatuksessa vielä paljon epäselvyyksiä ja eri käytänteitä. YLE:n haastattelema

(3.4.2018) kasvatustieteiden tohtori ja lastentarhanopettaja Piia Roos toteaaakin, että lasten osallisuuden lisääminen vaatii kasvattajilta opettelua vanhasta tutusta ”kellontarkasta päivärytmistä” pois. Hän muistuttaa, että osallisuus ei tarkoita lapsen yksilökeskeisyyttä tai rajattomuutta, vaan se on ennemminkin yhteisöllisyyttä. Osallisuus varhaiskasvatuksessa toteutuu, kun aikuinen osaa tarttua hetkeen. (Sieppi 2018) Niin kuin aiemmin sanottua, omassa työssämme tartuimme niin sanotusti hetkeen toimintatuokioiden puolivälin aikoihin, kun annoimme lapsille enemmän vapautta tehdä kansioon sitä mitä he halusivat, emmekä niinkään enää menneet alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Huomasimme, että lasten osallistaminen on mielekästä ja tulosta tuottavaa ollessaan spontaania ja sellaista toimintaa, jossa suunnitelmaa voi muuttaa helposti.

Työn teoriaosuudessa kirjoitimme Harry Shierin (2001) viisitasoisen osallisuuden mallista, joka kuvaa kasvattajalle lapsen osallisuuden tasoja. Omassa työssämme ja työskentelytuokioiden suunnittelussa yritimme säilyttää mielessämme mallissa kuvatut tasot. Mielestämme pääsimme tasolle neljä, jossa lapset otetaan mukaan päätöksentekoon. Tällä tasolla lapsella on jo paljon valtaa päätöksenteossa ja suunnittelussa, mutta me aikuiset olimme kuitenkin niitä, jotka kantoivat vastuun toiminnasta. Meidän tehtävänä oli rohkaista lapsia tuomaan ilmi omat toiveensa, ja näiden perusteella suunnitella toimintaa. Tämä on juuri sellaista toimintaa, joka kuvaa työskentelyämme hyvin. Miksi sitten emme olleet työskentelyssä viidennellä tasolla? Viidettä tasoa kuvaa se, että aikuinen jakaa valtaa ja vastuuta päätöksenteossa yhdessä lapsen kanssa. Ero neljänteen tasoon on lähes hiuksen hieno, ja liittyy juurikin tuohon vallankäyttöön. Uskoisimme, että kunhan portfolioiden teko käy lapsille tutuksi, on työskentelyssä helpompi luovuttaa vastuuta lapselle. Mutta koska toiminta oli sekä meille että lapsille uutta, ja oppimisen alueet käsitteinä vielä vieraita lapsille, oli lankojen käsissä pitäminen vahvasti meidän aikuisten vastuulla. Myös tietyn pituiseksi rajattu aika vaikutti lasten osallisuuteen. Jos esimerkiksi ensi syksynä toiminta alkaisi - toivomallamme tavalla - voisimme olettaa, että ryhmässä oltaisiin lasten portfoliotyöskentelyssä kevään puolella jo vahvasti osallisuuden viimeisellä portaalla seisomassa. Olisi hienoa, jos itse lapsilta tulisi pitkin vuotta ideoita, mitä kansioon voisi laittaa. Tämä tietenkin vaatisi myös sen, että kansiot olisivat sellaisella korkeudella, että niitä voisi vapaasti täyttää ja myös katsella. Väittäisimme myös, että jos lapset osallistaisi pedagogiseen dokumentointiin muutenkin kuin pintapuolisesti, vaikuttaisi se myös ryhmän toiminnan suunnitteluun ja antaisi lapsillekin mahdollisuuden toiminnan arviointiin. Ideanahan ei ole samanlainen ”kansiotyöskentelyä kerran viikossa” - tapa kuten meillä tässä työssä, vaan tarkoituksena on pitkin vuotta täyttää kansioita sekä tehdyillä asioilla että lapsen toiveilla ja suunnitelmilla.

Jotta pedagoginen dokumentointi olisi koko kasvattajaryhmälle luonnollinen työskentelytapa, tulee tietenkin tietää, mitä sillä tarkoitetaan. Tämän takia mallikansiomme alussa on lyhyesti kerrottu sekä pedagogisesta dokumentoinnista että kasvunkansiosta. Mielestämme saimme

mallikansiomme avulla hyvin avattua uutta varhaiskasvatussuunnitelmaa koko henkilökunnan käyttöön. Avasimme pedagogisen dokumentoinnin tärkeyden lisäksi myös sitä, mitä eri oppimisen alueisiin kuuluu ja miksi kansio on näiden kahden teeman kannalta hyvä työväline. Työyhteisöstä saadun palautteen mukaan, myös kasvattajat olivat tästä samaa mieltä.

Opinnäytetyöaiheemme syntyi osakseen pedagogisen dokumentoinnin tärkeydestä ja ajankoh-
taisuudesta. Opetushallituksen ylläpitämällä Edu.fi -sivuilla julkaistiin maaliskuussa 2018
tuore tietopaketti pedagogisesta dokumentoinnista ja keinoista toteuttaa sitä sekä lapsiryh-
män, että henkilökunnan tasolla. Pedagogiselle dokumentoinnille on monia eri keinoja, muun
muassa saduttaminen, haastattelut sekä lapsen piirrokset tai äänitteet. Pedagoginen doku-
mentointi sisältää neljä eri vaihetta; kysy, kerää, reflektoi ja kehitä. Pohdimme, kuinka näitä
tietopakettissa esitettyjä vaiheita voitaisiin soveltaa kasvunkansioon. *Kysy* vaiheessa lapselta
voidaan kysellä mitä hän haluaisi kansioon, mitä ajatuksia kansio herättää ja mitä olisi mie-
lenkiintoista tutkia. Lapsen vastausten pohjalta voidaan lähteä *keräämään* tietoa ja materiaa-
leja. Tiedot ja materiaalit luodaan yhdessä lapsen kanssa, ja ne voivat olla muun muassa sa-
dutuskuja, lapsen piirroksia tai äänitteitä sekä lapsen kanssa käytyjä keskusteluja. Kolmantena
vaiheena on *reflektointi*. Tässä vaiheessa lapsen kanssa tarkastellaan tuotettua tietoa ja ma-
teriaalia, keskustellaan ja jaetaan mielipiteitä sekä muistellaan aikaisempia vaiheita. Reflek-
tointia voi toteuttaa myös kasvattajatiimin kesken esimerkiksi pohtimalla, miten toiminta on
sujunut ja mitä aikaisempien vaiheiden avulla on saatu selville ja aikaiseksi. *Kehitä* vaiheessa
valmista työtä vielä tarkastellaan ja lapsen tuotoksesta kerättyjen havaintojen perusteella
poimitaan lapsia kiinnostavia teemoja, aiheita ja toimintoja, joita hyödynnetään lapsiryhmän
pedagogista toimintaa suunniteltaessa. (Edu.fi 2018.) Kasvunkansiotyöskentelyssä tuleekin
hienosti esiin nämä kaikki neljä vaihetta. Jokainen vaiheista on tärkeä, jotta kasvunkansiosta
saadaan kaikki sen hyöty irti ja kansio on mahdollisimman monipuolinen työväline.

Opinnäytetyön alkuvaiheessa, kun toimimme ideaa kasvunkansioista esille päiväkodissa, monella
oli hieman ennakkoluuloinen asenne kansiotyöskentelyä kohtaan. Olemme kuitenkin saaneet
osittain muutettua tätä asennetta. Yksi syy ennakkoluuloihin oli ”kauhea työ”, joka johtui
tyhjästä kansioista ja siitä, että kaikki pitäisi keksiä alusta asti itse. Kasvattajilla oli myös ole-
tus, että kansion täyttö olisi kasvattajan harteilla, vaikka todellisuudessa kansion täyttää
lapsi itse. Rakentamalla mallin helppokäyttöisestä kansioista, halusimme poistaa näitä ennak-
koasenteita kansion käytön työläisyydestä. Valmiit pohjat antavat esimerkkejä siitä, mitä kas-
vunkansio voisi pitää sisällään. Kansiota kootessa mietimme, mikä on hyvä määrä valmiita si-
vuja tai ohjeita, jotta työyhteisö jaksaa tutustua kansioon. Emme halunneet liikaa sivuja,
jotta kansioista ei tulisi toistensa kopioita ja tilaa jäisi myös henkilökunnan ja lapsen omille
ideoille. Askartelimme sivuja samalla tavalla kuin lapsi voi sitten itse askarrella kansioon ja
näistä itse askarrelluista sivuista tuskin tulee täysin toistensa kaltaisia. Mallikansioistamme
löytyy myös sivuja, joihin askartelimme vain esimerkkejä siitä, miten retki- tai juhlaa

voisi kansioon liittää. Toiveenamme on, että jokainen lapsi saisi tehdä sivuista omannäköisiin. Teimme mallikansioon myös selväksi sen, ettei lapsen kansioista ole tarkoitus löytyä kaikkea mitä mallikansiossamme on, vaan että kansiossa näkyisi lapsen oma oppimisen polku.

Monessa kunnassa ja päiväkodilla on jo käytössä sähköisiä kasvunkansioita, joten jouduimme myös pohtimaan, ovatko tällaiset perinteiset kasvunkansiot jo aikansa eläneitä. Vantaallekin on lähiaikoina tulossa uusi sähköinen järjestelmä, joka mahdollistaa myös sähköisten kasvunkansioiden teon. Jokainen tekemämme pohja löytyy jatkossa Sinirikon päiväkodin tietokoneelta, josta niitä voi tulostaa ja muokata mieleisekseen. Emme vielä tunne tulevaa sähköistä asiakasjärjestelmää, mutta totta kai toivomme, että tehdyt pohjat voitaisiin hyödyntää myös sähköisessä muodossa. Uuden järjestelmän takia emme esitelleet mitään sähköistä kasvunkansiomallia, sillä vielä tällä hetkellä tietokoneiden käyttö on melko rajattu vain tiettyihin tiloihin, ja vaikka jokaisessa ryhmässä on ainakin yksi tablet-tietokone käytössä, saattaa verkossa olla sen verran ongelmia, että fyysisen kansion käyttö tuntuu vielä järkevämältä.

Varhaiskasvatuksen toiminnassa mennään perustellusti yhä enemmän lasten toiveista kumpuaan projektityöskentelyyn. Enää ei ole tarkoitus, että jokainen lapsi tekee samoja vuodenaikeihin tai juhliin sidottuja askarteluja, vaan toimintaa kuvaa hyvin lapsilähtöiset lyhyt- ja pitkäkestoiset projektit. Nähdessämme mallikansiomme valmiina aloimmekin pohtia, voisiko kansio ollakin lapsen ”projektikansio”. Erilaisista haastatteluista ja lapsen omasta toimintasuunnitelmasta kävisi ilmi lapsen toiveet toiminnalle ja omat tavoitteet, ja näiden pohjalta suunniteltua toimintaa ja projektien toteutumista voisi seurata kansioista. Esimerkiksi jos lapsiryhmä haluaisi rakentaa majan. Mitä asioita tästä projektista voisi mihinkin oppimisen alueeseen liittää? Majan suunnitelmia ja valmiin majan kuvia Ilmaisun monet muodot -osioon, tarinoita majasta ja sen asukkaista Kielen rikas maailma -osioon. Lapsen oivalluksia, kuinka maja rakennetaan (tarvitaan nauvoja ja puuta ja tiettyjä mittoja) kuvitettuna Tutkin ja toimim ympäristössäni -osioon, yhteistyön ja majanrakennuksen kuvausta Minä ja meidän yhteisömme osioon ja pohdintaa, miltä majan rakennus tuntui, ja mitä siitä oppi Kasvan, liikun ja kehityn -osioon. Tällainen projektityöskentelyn kuvaus olisi varmasti varsin toimivaa etenkin esiopetusryhmässä, jossa projektien kesto voi olla hyvinkin pitkä ja montaa eri ilmaisun muotoa hyödyntävää.

Opinnäytetyön lopullinen palautus hieman venyi, sillä lasten kanssa työskentelyn järjestäminen oli hieman hitaampaa, kuin mihin olimme varautuneet. Alkuperäisenä ajatuksenamme oli, että järjestämme viskareiden kanssa aloituskerran lisäksi yhden toimintakerran jokaista oppimisen osa-aluetta kohden. Suunnitelmamme muuttui kuitenkin matkan varrella, sillä huomasimme, että vuorohoidosta ja lasten epäsäännöllisestä paikallaolosta johtuen emme voineet aina vain jatkaa uudesta aiheesta. Viides kerta menikin aiheiden osalta hieman päällekkäin.

Tämä ei kuitenkaan haitannut toimintaamme, sillä saimme enemmän esille lasten omia ideoita ja mielipiteitä, kun he saivat vapaasti kysellä, mitä välilehtien kuvat tarkoittavat ja miettiä, mitä haluavat juuri omaan kansioonsa tehtävän. Viidennellä kerralla viskarit esittivät myös omia toiveitaan siitä, mitä haluavat juuri tällä tuokiolla tehtävän, joku halusi värittää välilehtien kuvia, toinen halusi ideoida ja piirtää omaa tutkimustaan ja kolmas esitellä taitojaan jumpassa. Kuudennella kerralla pyrimmekin siihen, että viskarit saivat aikaa miettiä rauhassa ja pohtia yhdessä, mitä liikunta on ja mitä siitä tulee mieleen. Mielestämme onnistuimme hyvin lasten osallisuuden huomioinnissa. Jokainen idea otettiin huomioon ja mahdollistakin ideoista keskusteltiin yhdessä.

Palautetta työstämme olisimme halunneet saada enemmänkin, mutta valitettavasti päivänä, jolloin palautetta pyysimme, oli todella kiireinen, eikä henkilökunta yksinkertaisesti ehtinyt tutustumaan kansioon. Saadut palautteet kuitenkin olivat hyvin positiivisia, ja niiden perusteella myös hieman muokkasimme lopullista mallikansiota muun muassa luomalla sisällysluettelon. ”Kahvipöydässä” käydyissä keskusteluissa on käynyt myös ilmi, että halukkuutta kansioiden kokoamiselle kyllä löytyy, kunhan tiimissä on sovittuna, kuinka se tapahtuu, ja kaikki tiimissä sitoutuvat dokumentointiin.

Toiveikkaana toivomme, että mallikansion avulla kasvattajat pääsevät jutun juurelle, ja lähtevät itsekkin kehittämään uusia ideoita kansioihin yhdessä lasten kanssa. Tämän opinnäytetyön aikana emme pääse näkemään aloitetaanko päiväkodissa kansioiden käyttö, mutta palautteesta voimme päätellä, että intoa tällaiselle pedagogisen dokumentoinnin muodolle olisi.

Lähteet

Ahlqvist, T. & Antikainen, P. & Anttinen, M. (2004) Kasvun kansiot Pupuhuhdan toimintakeskuksessa - aikuislähtöisestä kerronnasta lapsilähtöisiksi tarinoiksi. Teoksessa Kupila, P. (toim.) Arvioidaan yhdessä, näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Tampere: Tammer-Paino, 55-64.

Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus. Tampere: Vastapaino

Edu.fi. VASU 2017 Tukimateriaalit, pedagoginen dokumentointi, miten toteutan. Viitattu 5.4.2018.

http://edu.fi/yleissivistava_koulutus/varhaiskasvatus/vasu2017tukimateriaalit/pedagoginen_dokumentointi/miten_toteutan/lapsiryhman_taso

Fröbel-seura. Viitattu 16.1.2018

<https://frobelseura.yhdistysavain.fi/friedrich-frobel/frobelin-pedagogiikka/>

Helsingin kaupunki, Sosiaalivirasto. 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3-5 - vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa, 14-15. Viitattu 18.9.2017.

http://www.socca.fi/files/486/Havainnointi_pedagoginen_tuki_varhaiskasvatuksessa_2008.pdf

Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell

Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: T-Print

Kankaanranta, M. 1998. Kertomuksia kasvusta ja oppimisesta. Portfoliot siltana päiväkodista kouluun. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos

Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoidon diskursiivisilla näyttämöillä. Tutkimus 72/2012. Tampere: Juvenes Print - Tampereen Yliopistopaino

Keskinen, R. & Lounassalo, J. 2011. Pedagoginen dokumentointi - Leppoistava osallisuuden mahdollistaja. Teoksessa Mäkitalo, A-M., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.) 2011. Löytö-retkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II, Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 25. Yliopistopaino, 199-216

Kronqvist, E-L. & Kumpulainen, K. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. WSOYpro

Lasten oikeuksien yleissopimus 1989. Viitattu 14.1.2018

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Leinonen, T., Venninen, J. & Ojala, M. 2010. "Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jae-tuksi iloksi" - Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Soccan työpapereita 2010: 3. Viitattu 14.1.2018

http://www.socca.fi/julkaisut/tyopaperit/parasta_on_kun_yhteinen_kokemus_siirtyy_jae-tuksi_iloksi_-_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa.382.shtml

Leinonen, T., Venninen, J. & Ojala, M. 2011. Osallisuuden kulttuurin kehittäminen - Päivähoidon henkilöstön näkemyksiä lasten osallisuuden tukemisesta. Teoksessa Mäkitalo, A-M., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. (toim.) 2011. Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 25. Yliopistopaino, 83-98

Lenz Taguchi, H. 2013. Varför pedagogisk dokumentation? Gleerups Utbildning AB

Opetushallitus a. Varhaiskasvatus. Viitattu 11.9.2017
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus

Opetushallitus b. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Viitattu 13.9.2017
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Reunamo, J. 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Tallinna: Meedia Zone

Rintakorpi, K. 2017. Oppimateriaalit, pedagoginen dokumentointi tiedon lähteenä. AV-ARKKI. Viitattu 14.9.2017
<http://mediataidekasvattaa.fi/oppimateriaalit/miten-tutkin/pedagoginen-dokumentointi-tiedon-la%CC%88hteena%CC%88/>

Shier, H. 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities & Obligations. Children & Society Vol. 15, 107-117. Viitattu 15.1.2018
https://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf

Sieppi, J. YLE Uutiset 3.4.2018. Kaikki tämä tapahtui, kun päiväkodin roolit käännettiin: "Jippii, me saadaan olla opettajia" Viitattu 4.4.2018
<https://yle.fi/uutiset/3-10118400>

Sinirikon päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 16.9.2017
https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaaw-wwstructure/123625_Sinirikon_vasu_2015_-_web.pdf

Stenius, T & Karlsson, L. 2005. Yhdessä lasten kanssa - seikkailu osallisuuteen. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Miktor Oy. Viitattu 14.1.2018
https://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Julkaisut/Stenius_Karlsson_Yhdessalasten-kanssa.pdf

Teppo, U. & Malinen, K. (toim.) 2016. Osaamista vuorohoitoon. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 227. Juvenes Print

THL. Tilastoraportti 30/2017. Varhaiskasvatus 2016 - Kuntakyselyn osaraportti. Viitattu 16.1.2018
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201709068506>

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Vantaan kaupunki. Sivistystoimi, varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen. Oppimisen alueet. Viitattu 1.4.2018
http://www.oph.fi/download/180946_Vasuperusteet_koulutusmateriaali_Osa_2_nettisivuille.pdf

Varhaiskasvatusta koskeva lainsäädäntö. Viitattu 1.4.2018
<http://minedu.fi/varhaiskasvatuslait>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino. Viitattu 8.1.2018
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>

Vehkalahti, R. 2007. Kehu lapsi päivässä. Hämeenlinna: Karisto

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities and Theology; 66. Viitattu 14.1.2018
http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf

Liitteet

Liite 1 Lupalomake.....	50
Liite 2 Tuokioiden suunnitelma.....	51
Liite 3 Kasvunkansiomalli.....	52
Liite 4 Info Sinirikon päiväkodin kasvattajille & arviointilomake	90

Liite 1 Lupalomake

Hyvä huoltaja!

Teemme opinnäytetyötä aiheesta Lasten kasvunkansiot pedagogisen dokumentoinnin ja havainnoinnin välineenä. Työstämme kansioita Sinirikon päiväkodin Tähdelennot -ryhmässä syksyn ja alkuvuoden aikana. Kasvunkansio on nimensä mukaisesti kansiomuotoon kerättyä tietoa lapsen taidoista, mieltymyksistä, kehitymisestä ja muistoista päiväkotitaipaleelta. Kansioilla on funktio niin lapsen muistojen tuottajana kuin myös toiminnan näkyväksi tekijänä teille vanhemmille. Kansio antaa tietoa myös meille kasvattajille omasta työskentelystä.

Haluaisimme osallistaa Tähdelenlentojen viisivuotiaat ”viskarit” opinnäytetyömme toimintaan. Pyrimme kehittämään kansioita yhdessä lasten kanssa, annamme heille puheenvuoron, mitä kansiossa heidän mielestään tulisi olla ja mitä ei; mitä kansioon voisi tehdä ja millaisia asioita olisi kiva myöhemmin katsella. Hyödynnämme lapsilta saatua tietoa lopullisen kasvunkansiomallin suunnittelussa. Luvallanne opinnäytetyössä käytetään myös kuvia lasten kansioista, tunnistettavia kuvia lapsista ei opinnäytetyössä tule olemaan.

Lapsilta saatu tieto on anonymia; lapsiryhmää, nimiä tai lapsen sukupuolta ei mainita missään vaiheessa. Opinnäytetyön on määrä olla valmis tammikuussa 2018.

Terveisin lastentarhanopettajat ja Laurea -ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat
Anni Ojanen ja Eeva Anttila

anni.ojanen@student.laurea.fi, eeva.anttila@student.laurea.fi

Lapsen nimi: _____

- ☐ Annan suostumukseni siihen, että lapseni kansiota ja vastauksia käytetään opinnäytetyössä.
- ☐ Annan suostumukseni siihen, että kuvia lapseni kansioista käytetään opinnäytetyössä.
- ☐ En anna suostumustani siihen, että lapseni kansiota ja vastauksia käytetään opinnäytetyössä.

Päiväys ja huoltajan allekirjoitus: _____

Liite 2 Tuokioiden suunnitelma

1. kerta

- Tutustuminen “projektiin”
- Omakuva
- Nimi kansioon

2. kerta

- Minä ja meidän yhteisömme
- Kysymyksiä itsestäni
- Otetaan mukaan vaan tyhjä paperi, tehdään kysymykset joko käsin tai ollaan kaikki koneen ääressä, riippuu lapsimäärästä.
- Välilehden askartelu

3. kerta

- Kielten rikas maailma
- Mitä lapsilla herää mieleen tämän kerran aiheesta?
- Sadutus
- Loru
- Yhteiset tarinat
- Jos tehdään ylläkirjoitettua, niin annetaan lasten ensin valita tarinan teema: esim. seikkailu, surullinen, hauska jne.
- Välilehden askartelu

4. kerta

- Ilmaisun monet muodot
- Jatketaan edellisen kerran tarinasta. Tarina luetaan, ja sille voidaan tehdä yhdessä esimerkiksi äänimaailma, siitä voidaan maalata kuva/väriä, se voidaan näytellä. Lapset saavat yhdessä päättää, ja jos joku ei halua osallistua, annetaan vaihtoehtoja.
- Valmiiksi tarvikkeet eri toimintoihin, eli soittimia, paperia ja maaleja, roolivaatteita jne.
- Välilehden askartelu

5. kerta

- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Mitä tutkiminen ja ympäristössä toimiminen lapsista tarkoittaa?
- Mitä lasten ajatuksiin liittyvää lapset haluaisivat tehdä?
- ”Tutkimuksen” suunnittelu, toteutus mietitään myöhemmin.
- Välilehden askartelu

6. kerta

- Kasvan, liikun ja kehityn
- Mitä näistä sanoista tulee mieleen?
- Olisiko esimerkiksi liikunta lapsista mielenkiintoinen aihe, jota lähteä käsittelemään
- Jos iso projekti, voidaan taas tehdä suunnitelma lasten kanssa, ja sovitaan toteutus erikseen.
- Välilehden askartelu

Sinirikon päiväkodin kasvunkansiomalli

Mitä on pedagoginen dokumentointi?

- Pedagogisen dokumentoinnin avulla on tarkoitus tuoda esille tietoa lapsesta sekä lapsen tarpeista, osaamisesta, taidoista, mielenkiinnonkohteista, ajattelusta sekä kehityksestä. Hyvässä pedagogisessa dokumentissa näkyy lasten kiinnostuksen kohteet, ja tarpeet sekä heidän jo saavuttamat tiedot ja taidot.
- Dokumentoimalla saatuja tietoja voidaan hyödyntää esimerkiksi oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden ja työtapojen sekä sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lapsen kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi.
- Pedagoginen dokumentointi pitää sisällään myös yksittäisiä dokumentteja, kuten muun muassa lasten piirustuksia, askarteluja sekä valokuvia joita lapsista on otettu, tai joita lapset ovat itse ottaneet.
- Henkilöstön ja huoltajien välisessä yhteistyössä dokumentoinnilla on suuri merkitys. Dokumentit lasten toiminnasta ja ajattelusta tarjoavat hyvän pohjan keskustelulle siitä, millaisilla toimenpiteillä vanhempia osallistetaan toimintaan ja mitä kasvattajat taas odottavat vanhemmilta. Kun vanhemmat ovat selvillä siitä, mitä päiväkodissa tapahtuu, on heidän helpompi tuoda omat näkemyksensä keskusteluun lapsensa kanssa.

Kasvunkansio

- Kasvunkansio on lapsen oma portfolio, joka osoittaa lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tietyissä kansioon valituissa aihealueissa. Kansio on kytköksissä siihen, mitä päiväkodissa tapahtuu.
- Lapsen portfoliona kasvunkansio onkin ennen kaikkea väline, jonka avulla tuodaan näkyväksi päiväkodin tapahtumia ja toimintaa sekä oivallettuja ja koettuja asioita. Vanhemmilla lapsilla kasvunkansioon liittyy sekä itsestä kertominen toisille lapsille, kasvattajille ja vanhemmille lapsen itsetuntemuksen vahvistaminen itsearviointin kautta.
- Portfolion avulla voidaan tukea lasta ja kasvattajaa lapsen omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa sovittujen tavoitteiden määrittelyssä. Tämän lisäksi portfolio mahdollistaa lapsen osallistumisen oman työskentelynsä arviointiin. Itsearviointia voidaan tukea esimerkiksi kasvun havainnollistamisella ja tekemällä lapsen toimintaa ja työskentelyä näkyväksi. Arvioinnin kautta portfolioista voidaan nähdä lapsen yksilöllisen oppimisen piirteitä, kokemuksia oppimisesta, vahvuusalueita ja kehittämishaasteita.
- Kansion täyttämässä voidaan käyttää monia erilaisia menetelmiä. Tärkeimpinä menetelminä voidaan pitää video- ja valokuvausta, lapsen ja huoltajan haastatteluita, kädentöitä sekä työntekijöiden havainnointeja.
- Lapsen uudessa varhaiskasvatussuunnitelmassa asetetaan varhaiskasvatuksen toiminnalle tavoitteita, joiden tarkoitus on tukea lasta ja lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista. Myös kasvunkansioon voidaan kirjata lapsen tavoitteita ja niitä asioita, jotka löytyvät myös lapsen vasusta. Kasvunkansioon voi tavoitteiden lisäksi kirjata millä tavoin lapsen kanssa on pyritty pääsemään tavoitteisiin.

Kuinka käytät tätä kasvunkansiomallia?

Olemme koonneet päiväkodin käyttöön kasvunkansiomallin, jonka täytössä käytetään oppimisen osa-alueita. Jokaisessa osa-alueessa on esittely, mitä osa-alueeseen kuuluikaan, jonka lisäksi olemme koonneet erilaisia esimerkkejä, mitä kansioon voisi muun muassa laittaa. Tarkoituksena ei ole, että kansion täyttö olisi prioriteetti, vaan että kansiota saisi myös vinkkejä, mitä ryhmässä voitaisiin tehdä, jotta pedagoginen dokumentointi tulisi näkyväksi. Jokaista osaa ei tarvitse lapsen kanssa täyttää, ja jokaista esitettyä asiaa ei kansiota tarvitse löytyä. Toki kaikki saa myös täyttää, ja paljon enemmänkin!

Mukana on esimerkkejä muun muassa viskaritehtävistä, aukkotarinoita jne. Näitä voi myös käyttää joko sellaisenaan, tai muun toiminnan ohella.

Ajatuksena kuitenkin on, että jokaisella lapsella olisi oma portfolio, joka seuraisi lasta läpi päiväkotiajan.

Kaikki mallilomakkeet ja ohjeet löytyvät päiväkodin G-asemalta nimellä Kasvunkansio. Sen löydät seuraavaa polkua pitkin:

(tieto poistettu tietoturvallisuuden takia)

Sieltä niitä voi tulostaa ja muokata omiin tarpeisiin.

ILMAISUN MONET MUODOT

Mitä Ilmaisun monet muodot tarkoittaa?

Ilmaisun monet muodot - osa-alue pitää sisällään taiteeseen, ilmaisuun ja kulttuuriin liittyvät teemat. Tavoite on, että lapset saavat mahdollisuuden hahmottaa ja ymmärtää ympäröivää maailmaa keinoilla, jotka ovat motivoivia ja lasta kiinnostavia. Ilmaisun eri keinoilla lapsi oppii tuomaan itseään esille. Lapsille on ominaista sekoittaa ja yhdistellä eri ilmaisun keinoja ja käyttää niitä kokonaisvaltaisesti.

Musiikillisen ilmaisun tarkoituksena on tutustuttaa lapsi musiikin maailmaan. Tarkoituksena on myös, että lapsi saa mahdollisuuden kuunnella musiikkia ja ääniä sekä kehittää omaa musiikillista hahmotuskykyään. Varhaiskasvatuksessa musiikillisiin toimintahetkiin lukeutuvat muun muassa loruttelut, laulaminen, erilaisten soittimien kokeileminen, soittaminen ja musiikin kuuntelu, sekä erilaiset laululeikit joissa lapsi saa myös liikkua musiikin tahdissa.

Kuvallinen ilmaisu on varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa kuvataidetta. Lapsille luodaan mahdollisuus sekä itse tuottaa taidetta että saada kokemuksia taiteen äärellä. Kuvia luodaan moniaistisesti ja muita ilmaisun muotoja hyödyntäen. Taidetta tehdään maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaa apuna käyttäen.

Sanallinen ja kehollinen ilmaisu on puolestaan sitä, kun lasta rohkaistaan draamaan, leikkiin ja tanssiin. Tavoitteena on, että erilaisten harjoitusten ja leikkien myötä lapsella on mahdollisuus monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, viestintään ja ilmaisuun. Toiminta rakentuu muun muassa sanataidetta ja kirjallisuutta, teatteria, sirkusta ja tanssia apuna käyttäen.

Ilmaisun monet muodot -kohtaan voi kerätä muun muassa seuraavia asioita:

- Lapsen askarteluja ja kuvia siitä, kuinka askartelut ovat olleet fyysisessä oppimisympäristössä esillä.
- Näytelmiä valokuvina, videokuvana ja kerrottuna.
- Ryhmässä opeteltuja lauluja, lapsen omia lempilauluja
- Retkiä kuvina, jos retket ovat kohdistuneet esimerkiksi museoon, teatteriin, konserttiin jne.

Seuraaviin asioihin löydät mallikansiota ohjeita, valmiita pohjia ja/tai esimerkkejä:

- Äänitteet, esimerkiksi usb-tikulle ladattuna
- Videointi
- Leikin havainnointi, joko vapaana havainnointina tai valmiin pohjan käyttö. Leikin kuvaukseen kannattaa käyttää apuna myös valokuvia, sekä mahdollisuuksien mukaan myös videokuvaa.

Äänittäminen

Äänittää voi esimerkiksi lasten musisointia, laulua, puhetta, leikkiä, haastatteluja ja keskusteluja. Äänittää voi myös vaikkapa tarinasäveltämistä. Äänittäminen kannattaa, sillä kun aikuinen ei kirjoita muistiinpanoja, pystyy hän paremmin keskittymään siihen, mitä lapsi sanoo/tekee. Äänittää voi myös lasten keksimiä tarinoita, loruja ja sanaleikkejä. Mieti, mitä äänittämisellä haet takaa: niitä voi kuunnella heti lasten kanssa, onko lapsella sähköinen portfolio/ryhmän blogi/YouTube-kanava, johon niitä voit tallentaa. Voiko äänitteitä käyttää ryhmän teoksissa?

Videointi

Videointia kannattaa hyödyntää, vaikkei sitä kasvunkansioon voisikaan liittää suoraan sellaisenaan. Videoita voidaan näyttää esimerkiksi vanhempainilloissa, isompia lapsia voidaan haastatella videoille ja näitä videoita voidaan hyödyntää toiminnan suunnittelussa. Videoida voi lasten omia näytelmiä ja kertomuksia, ja näitä voidaan yhdessä ryhmässä katsella.

Leikin havainnointi

Lasten leikkien havainnoinnissa voi käyttää lomaketta, johon kirjataan lyhyesti olennaiset huomiot lasten toiminnasta tilanteessa. Havaintoja voidaan kohdistaa yleistilanteen lisäksi esimerkiksi lasten sitoutumisen, vuorovaikutuksen tai liikkumisen määrän havainnointiin.

Leikin havainnointi -lomake

Päiväys_____

Mikä paikka/tila?_____

Ketkä?_____

Toiminnan idea?

Käytetyt välineet ja materiaalit?

Lasten roolit/tehtävät leikeissä?

Mitä tapahtui?

KIELTEN RIKAS MAAILMA

Mitä Kielten rikas maailma tarkoittaa?

Kieli, puheen ymmärtäminen sekä tuottaminen ovat tärkeitä taitoja lapsille. Kielen avulla lapsi selviää arkisista asioista vaivattomammin ja pystyy olemaan kielellisessä vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Kieltä on tärkeä opetella, jotta voi oppia muita taitoja kielen avulla. Varhaiskasvatussuunnitelmassa osa-alue ”Kielten rikas maailma” pitää sisällään muun muassa kielellisten taitojen, valmiuksien ja kielellisen identiteetin muodostumisen, vuorovaikutustaitojen harjaantumisen, puheen tuottamisen ja kielen ymmärtämisen sekä sen, miten kieltä käytetään. Näiden avulla varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen kielen kehitystä, herätellään lapsen kiinnostusta erilaisiin teksteihin, kulttuureihin ja ylipäätensä kieleen.

Jotta **vuorovaikutustaidot** kehittyvät, ovat lapsen kokemukset kuulluksi tulemisesta ja sitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, tärkeitä. Kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan muiden kanssa. **Kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan kielellisen mallintamisen avulla. Kielen tulee olla kuvailevaa ja tarkkaa, ja tarvittaessa lisänä käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Puheentuottamisen taitoja ohjataan ja kehittymistä seurataan. Puhutun kielen lisäksi lapsen kiinnitetään huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin. Yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa pohditaan ja ohjataan lasten **kielen käyttötaitoja**. Lasten kanssa harjoitellaan puheen vuorottelua ja kertomista, eläytymistä ja hyviä käytöstapoja. Lorut, laululeikit ja kielellinen leikittely laajentavat lapsen **kielellistä muistia ja sanavarastoa**. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kiireettömälle keskustelulle, kirjojen lukemiselle sekä tarinoiden kuuntelemiselle. Kasvattajien tehtävänä on myös lisätä lasten kiinnostusta kieltä, lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Tämä tukee lapsen **kielitietoisuuden kehittymistä**.

Mitä Kielten rikas maailma kohtaan voi kerätä?

- Ryhmässä opeteltuja loruja, runoja, tarinoita
- Lapsen omia loruja joko kirjoitettuna taikka äänitteenä
- Lapsen tekemiä kirjainharjoituksia
- Lapsen sanomia fraaseja, vitsejä
- Ryhmässä tehtyjä suujumppa-harjoituksia
- Kuvauksia ryhmässä tehdyistä kielellisistä harjoitteista

Seuraaviin löydät kansioista ohjeet, mallipohjan ja/tai esimerkkejä:

- Sadutus
- Pari-/ryhmäsadutus
- Puheen seuranta
- Aukkotarinoita: Tarinaa voi lukea lapselle ja yhdessä täyttää, tai sitten lapsi voi luetella puuttuvia sanoja, aikuinen täyttää ne järjestyksessä paikalleen ja sitten lukee valmiin tarinan lapselle.

Sadutus

Sadutusmenetelmä on yksinkertainen.

Sano sadutettavalle lapselle/ryhmälle:

”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen ylös juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli itse niin haluat.”

Saduttaja ei anna aihetta eikä tee lisäkysymyksiä. Hän kirjaa sadun sana sanalta, juuri kuten lapsi kertoo. Samalla saduttaja keskittyy kuuntelemaan toisen kertomusta, jonka hän osoittaa ilmeillään ja olemalla puuttumatta kertomuksen sisältöön.

Sadutukseen voi merkitä lapsen nimen, iän, kerrontapaikan, päivämäärän, kirjaajan ja muut kuulijat.

Sadutusta voi jatkaa esimerkiksi kuvittamalla satua, keksimällä sille äänimaisen tai esimerkiksi näytelmän. Nämä kaikki on hyvä dokumentoida!

Pari-/Ryhmäsadutus

Yhteisten tarinoiden idea on periaatteessa sama kuin sadutuksen, mutta isommassa ryhmässä tarinankerronta tarvitsee ohjaajan. Tarina voi alkaa vaikkapa seuraavalla tavalla: ensin kaikki lapset hakevat ympäristöstä yhden, mielestään kiinnostavan esineen. Esineet kootaan lattialle ja kaikki asettuvat piiriin istumaan niiden ympärille. Ennen tarinan alkua voidaan yhdessä päättää, onko tarina hauska, surullinen, jännittävä, seikkailu jne. Tämä voidaan myös jättää päättämättä ja antaa tarinan vain syntyä.

Ohjaaja kertoo, että kaikki esineet löytyivät asunnosta, jonka asukas on kadonnut. Tarinan tavoitteena on selvittää, kuka asunnossa asui ja mitä hänelle tapahtui. Ohjaaja kyselee ryhmäläisiltä kysymyksiä esineisiin ja jo kerrottuun tarinaan liittyen: mitä luulette, onko hän tyttö vai poika? Juuso, kuinka vanha hän sinun mielestäsi on? Mitäs, Tiina, luulet, miksi hänellä oli asunnossaan nämä pihdit? Entäs miten luulette tämän pölyhuiskun liittyvän hänen katoamiseensa? Asuuko hän yksin?

Kun ohjaaja vaihtaa jatkuvasti kysymyksien muotoa, niihin on helppo vastata. Uudenlainen kysymys tuo aina tuoreita mielikuvia, eikä vastaamiseen muodostu suorituspainetta. Aina välillä ohjaaja voi osoittaa jonkin kysymyksen jollekin tietylle lapselle ja näin varmistaa, että kaikki ovat mukana tarinan luomisessa. Välillä tarinaa kerrataan ja varmistetaan, haluavatko lapset muuttaa joitakin yksityiskohtia.

Harjoitusta voidaan jatkaa piirtämällä näin luoduista henkilöistä kuvia, esittämällä pieniä näytelmän pätkiä siitä, mitä heille tapahtui kirjoittamalla tarina muistiin.

Tarina, josta puuttuvat adjektiivit

Oli _____ päivä, Hilma ja Pipsa leikkivät _____ pihalla. Hilma on _____ ja Pipsa on hänen _____ koiranpentunsa. Hilma sai Pipsan syntymäpäivälahjaksi mummiltaan. Mummi on kovin _____, kun antoi _____ Pipsan.

Pipsa on _____ ja _____. Hilma rakastaa leikkiä koulupäiviensä jälkeen Pipsan kanssa, heidän lempileikkinsä on _____ pallonheitto. Yksin Hilma ei vielä mene lenkille Pipsan kanssa, kun on niin _____. Hilman äiti tulee aina mukaan lenkille.

Hilman sisko, Anna, joka on _____-vuotias, tykkää myös leikkiä _____ Pipsan kanssa. Hilman mielestä Anna on _____. Anna onkin Hilmalle todella _____.

Hilman, Annan ja Pipsan koti on _____. Hilmalla ja Annalla molemmilla on omat _____ huoneensa, Pipsa nukkuu aina siellä mihin sattuu nukahtamaan. Pipsan oma _____ peti löytyy Hilman sängyn vierestä. Hilman mielestä Annan huoneessa on _____ verhot ja _____ nukketalo.

Hilma on hyvin _____, että Anna on hänen _____ siskonsa.

Päiväys _____

Tarina, josta puuttuvat adjektiivit

Heräsin aamulla hyvin _____ ja _____.
 Herätyskelloni soi, sammutin sen _____ sormel-
 lani. Oli aika lähteä _____ kouluun. Koulussa meidän
 opettaja on _____. Minä pidän eniten hä-
 nen _____ kuvaamataidontunneistaan. Opet-
 taja on muutenkin hyvin _____ ja
 _____.

Minun ystäväni koulussa ovat _____.
 Meillä on aina _____ yhdessä. Ystäväni Jenna on
 kaikista _____ ja Viivi kaikista _____.

Koulupäivän aikana meillä on kuvaamataidon lisäksi _____
 _____ liikuntaa. Meidän liikunnanopettaja on hieman ____
 _____. Liikunnan jälkeen pääsemme syömään _____
 _____ ruokalaan, kouluruokamme on usein _____
 _____ ja _____. Lempiruokaani koulussa ovat
 _____ riisi ja _____ kanakastike. Ruuan jäl-
 keen on vielä historiaa, se on mielestäni _____.

Koulupäivän jälkeen menen suoraan _____ kotiini.
 Kotona teen _____ kotitehtäväni ja sitten on aika leik-
 kiä _____ pikkusiskoni kanssa tai lähteä ulos
 pelaamaan _____ jalkapalloa.

Illalla painan pääni taas _____ tyynylleni ja näen _____
 _____ unia.

Päiväys _____

Tarina, josta puuttuvat substantiivit

Oli sateinen päivä, poika käveli kadulla. Häntä vastaan juoksi _____. Sateen vuoksi poika meni suojaan kauppaan, jonka myyjä oli vanha _____. Kaupassa hän törmäsi myös _____. He ostivat yhdessä sateenvarjon ja lähtivät kohti kahvilaa. Kahvilassa tarjoilijana oli _____, he ostivat kaksi kaakaota ja munkit. Munkit olivat herkullisia, ne oli leiponut _____.

Kaakaoiden ja munkkien jälkeen poika lähti jatkamaan matkaansa, sadekin oli jo lakannut. Poika meni puistoon, puistossa oli myös _____, _____ ja _____. Yhdessä he leikkivät hippaa. Leikkiin osallistui vielä myöhemmin myös _____.

Illan tullessa pojan _____ tuli hakemaan hänet pois puistosta, kotiin syömään. Kotona ruokaa teki _____ ja _____. Ruuan syötyään poika pesi hampaansa ja kömpi sänkyynsä. Iltsadun hänelle luki _____. Iltsadussa seikkaili _____ ja _____. Jännittävän sadun päätteeksi _____ peitteli hänet ja _____ kävi toivottamassa hyvät yöt. Poika näki unta _____ sekä _____.

Päiväys _____

Tarina, josta puuttuu jotakin

Pihalla leikki kolme lasta. Lapset olivat _____, _____ ja _____. He pelasivat _____. Pelissä oli kaksi sääntöä, ne olivat _____ ja _____. Piha oli _____, joten siinä oli _____ pelata.

Pelin jälkeen lasten täytyi mennä _____. Matkalla heitä vastaan käveli _____, joka oli todella _____. Perillä heitä oli vastassa _____, joka oli _____ ja _____.

Syötyään he lähtivät _____. He katselivat televisiosta ohjelmaa, ohjelma kertoi _____ ja siitä kuinka _____. Sitten tuli nukkumaanmeno-aika, he pesivät _____ ja kävivät _____ alle nukkumaan. Kaikki näkivät _____ unta.

Päiväys_____

TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI

Mitä Tutkin ja toimin ympäristössäni tarkoittaa?

Varhaiskasvatukseen sisältyy ympäristökasvatusta, teknologiakasvatusta sekä lapsen matemaattisen ajattelun kehittymisen tukemista. Tämä kaikki kuuluvat Tutkin ja toimin -osa-alueen alle. Lapselle annetaan valmiuksia havainnoida ja ymmärtää ympäristöään muun muassa tutkimalla ja toimimalla sekä luonnossa että rakennetussa ympäristössä.

Matemaattisen ajattelun kehittymistä tuetaan tutustumalla matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä, ikätason mukaan. Lapsia innostetaan kuvailemaan havaintojaan, ja näitä havaintoja voidaan ilmaista esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden avulla. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä, loruilla voidaan harjoitella lukujonotaitoja ja lasten kanssa voidaan kokeilla mittaamista ja sijainti- ja suhdekäsiteitä esimerkiksi liikunnan avulla. Erilaisia kappaleita ja muotoja voidaan tutkia jo ihan pientenkin kanssa, ja aikakäsitteitä avataan esimerkiksi vuodenaikoja ja vuorokaudenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lapsen luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä. Ympäristön tutkiminen ja retkeily ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Erilaisia luonnonilmiöitä havainnoidaan eri vuodenaikoina eri tavoin, ja eri kasvi- ja eläinlajeja opetellaan tunnistamaan. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista pienestä pitäen.

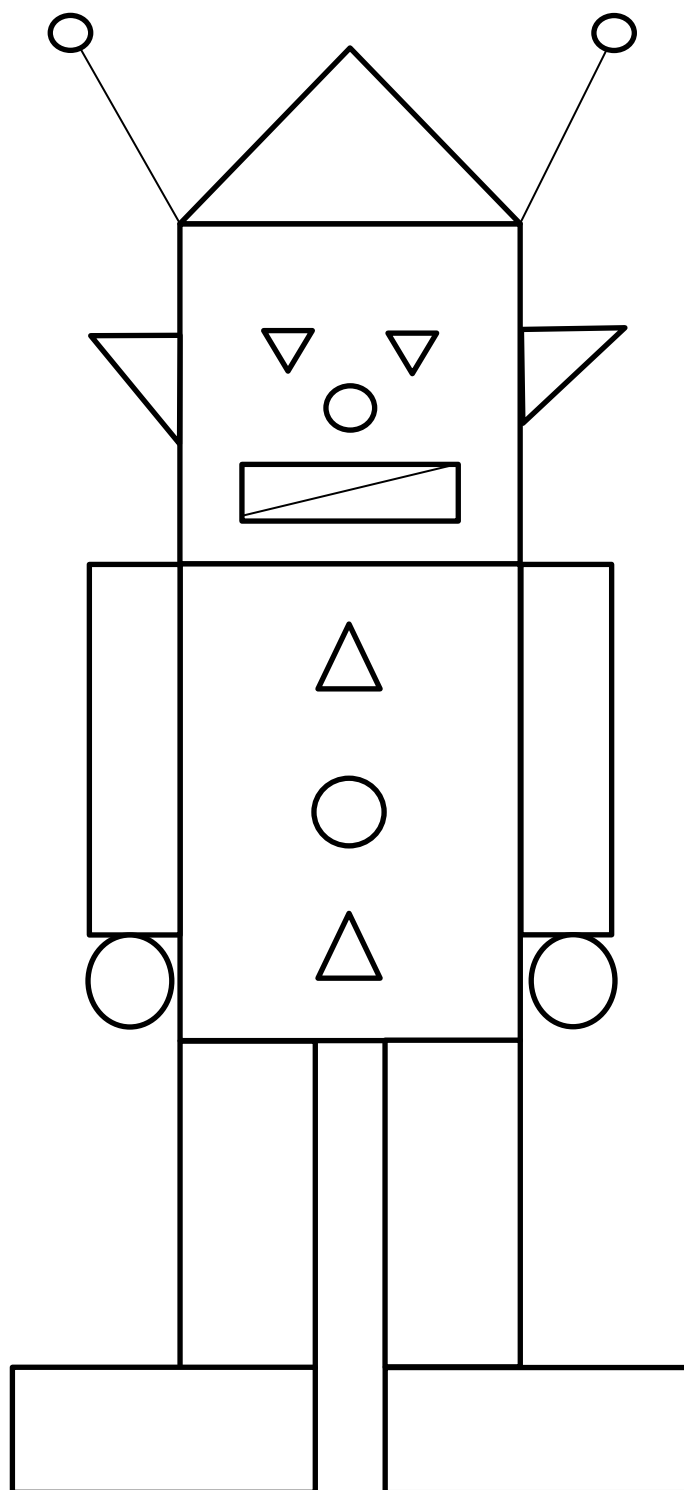
Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutkivaan työtapaan. Lapsia ohjataan keksimään omia ratkaisuja, tekemään kysymyksiä, etsimään niihin vastauksia ja tekemään päätelmiä. Tässä käytetään hyödyksi tietoteknologisia laitteita, joiden turvallisen käytön opettelu on osa teknologiakasvatusta.

Tutkin ja toimin ympäristössäni kohtaan voi kerätä seuraavia asioita:

- Kuvauksia ja valokuvia retkistä
- Tutkimusprojektien kuvaus
- Lapsen ottamia kuvia
- Vuodenaikojen seuranta yhdessä lapsien kanssa, kuvausta, kuinka ryhmässä on otettu vuodenaikat huomioon
- Luontoon ja eläimiin liittyviä asioita
- Matemaattisia tehtäviä, niiden kuvausta piirroksin/kuvin

Valmiita pohjia, ohjeita ja/tai esimerkkejä löytyy seuraaviin asioihin:

- Robottitehtävä

Väritä suorakulmiot harmaalla, neliöt keltaisella, ympyrät punaisella ja kolmiot sinisellä.

MINÄ JA MEIDÄN YHTEISÖMME

Mitä tarkoittaa Minä ja meidän yhteisömme?

Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee lapsen kulttuurisen osaamisen, ilmaisun, sekä ajattelun ja oppimisen laaja-alaista osaamista. Lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja siinä toimimista kehitetään ja harjoitellaan. Tähän päästään harjoittelemalla taitoja eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista.

Eettiseen ajattelun taitoja voidaan harjoitella lapsiryhmässä esimerkiksi ystävyyteen, iloon, pelkoon ja suruun sekä oikean ja väärän erottamiseen liittyvillä teemoilla. Myös ryhmän sääntöjen miettimisen ja kirjaaminen kuuluvat eettisen ajattelun taitoihin. Katsomuskasvatuksessa tutustutaan omassa ryhmässä oleviin uskontoihin ja muihin katsomuksiin. Luonteva tapa tähän on käyttää hyväksi vuodenkiertoon liittyviä juhlia sekä päivittäisiä tilanteita.

Lapsien kanssa tutustutaan ***lähiyhteisön menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen***. Tässä tärkeänä tiedonlähteenä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisö, esineet ja ympäristöt. Menneeseen aikaan tutustutaan esimerkiksi isovanhempien avulla ja muun muassa perinneleikkien kautta. Nykyisyyttä tarkastellaan lasta kiinnostavien teemojen kautta. Tulevaisuutta taas voidaan pohtia esimerkiksi erilaisia mielikuvitusmaailmoja rakentaen tai pohtimalla tulevaisuutta vaikkapa toiveammattien kautta.

Myös ***mediakasvatus*** kuuluu Minä ja meidän yhteisömme - osa-alueeseen. Sen tehtävänä on tukea lapsen mahdollisuuksia ilmaista itseään yhteisössään ja toimia aktiivisesti. Lasten kanssa tutkitaan eri medioita ja kokeillaan median tuottamista. Teemoja voidaan käsitellä myös esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Minä ja meidän maailma osioon voi kerätä seuraavia asioita:

- Lapsen omakuva ja nimi (piirrä/leikkaa/liimaa/kerro/askartele)
 - ➔ lapsen omakuvan ollessa valmis, voi kuvan taakse kertoa, kuka kuvassa on ja mitä kuvassa tapahtuu
- Kuvia lapsesta
- Kulttuurin vuosikello kuvina, jos sellainen on ryhmässä käytössä
- Mediakasvatuksen dokumentointia
- Lastenkokousten pöytäkirjat

Valmiita pohjia, ohjeita ja/tai esimerkkejä löytyy seuraaviin asioihin:

- Ryhmässä vietettyjen juhlien dokumentointi
- Omakuva
- Perheeni, lapsen näkemys omasta perheestä/lähiympäristöstä
- Haastattelut:

Minä itse

Lapselle tärkeät asiat

Minä ja ystäväni (valmis pohja, jota voi jatkaa kuvilla, kertomuksilla, askarteluna ym.)

Vanhempien haastatteluita

HUOM!

Haastatteluihin voi käyttää valmiita pohjia, ja voi myös yhdessä lapsen kanssa miettiä, mitä lapsi haluaisi kertoa. Valmiina pohjina tässä on kaksi erilaista haastattelua, Toinen haastattelurunko on kirjasta ”Tää on meidän maailma!”, jossa on paljon kysymyksiä. *Tarkoitus ei ole, että kaikkia kysymyksiä kysytään samalla kertaa, vaan voit valita hetkeen sopivia kysymyksiä.* Toinen haastattelupohja on päiväkodin 5-vuotiaiden lasten itsensä keksimä, tätä lomakepohjaa voit käyttää sellaisenaan.

Omakuva

Päiväys_____

Minun perhe

Päiväys_____

Haastatteluun sopivia kysymyksiä

Nimi _____

Haastattelija _____

Päivämäärä _____

Miltä sinusta tuntuu tulla päiväkotiin?

Mikä päiväkodissa on mukavaa?

Mikä päiväkodissa on tyhmää tai ikävää?

Kerro kaveristasi. Kenen kanssa tykkäät leikkiä? Mitä tykkäät tehdä kavereiden kanssa?

Mitä jos sinua joskus pelottaa päiväkodissa? Mikä täällä pelottaa? Mitä silloin teet?

Miten juttelet päiväkodissa aikuisen kanssa? Miten aikuiset kuuntelevat sinua?

Olet ottanut valokuvia päiväkodin kivoimmasta ja tyhmimmästä paikasta. Kerro näistä kuvista. Miksi ne ovat kivoja tai tyhmiä paikkoja? (Kuvia voi katsoa tulostettuna, tabletilta tai tietokoneelta. Liitä kuvat tähän haastatteluun.)

Mitä päiväkodissa pitäisi tehdä toisella tavalla? Miksi?

Mitkä asiat kiinnostavat sinua? Mitä haluaisit tutkia/oppia/tehdä?

Mitä olet jo oppinut? Mitä osaat hyvin?

Milloin haluaisit lähteä leikkimään etkä tehdä niin kuin sinun pitäisi tehdä?

Jos avaruusolio tulisi pihalle, mitä kertoisit sille päiväkodista? Mitä ohjeita antaisit?

Mitä haluaisit sanoa päiväkodin aikuisille?

Mitä haluaisit sanoa muille lapsille?

MINÄ

Nimeni on _____

Olen _____-vuotias

Mistä pidän _____

Mistä en pidä _____

Perheeseeni kuuluu _____

Haluaisin _____

Minulla on _____

Minusta päiväkodissa on hauskaa _____

Minusta on tylsää päiväkodissa _____

Haluaisin, että päiväkodissa olisi _____

Kavereitani ovat _____

Eskarissa leikkisin _____

Haluaisin eskarissa oppia _____

Haluaisin, että eskarissa olisi _____

Mä haluaisin isona tulla _____

Päiväys _____

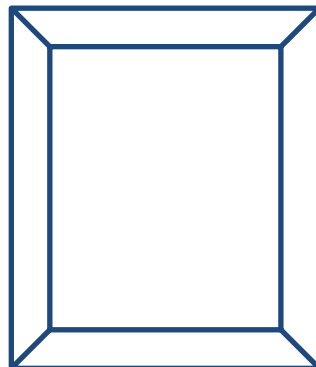
Minulle tärkeää

Nimeni on _____

Olen _____ -vuotias

Tämän kanssani täytti _____

Päivämäärä _____

Leikin mielelläni _____

Tärkeitä leikkikavereitani ovat _____

Minulle on tärkeää, että saan päiväkodissa _____

Pidän erityisen paljon _____

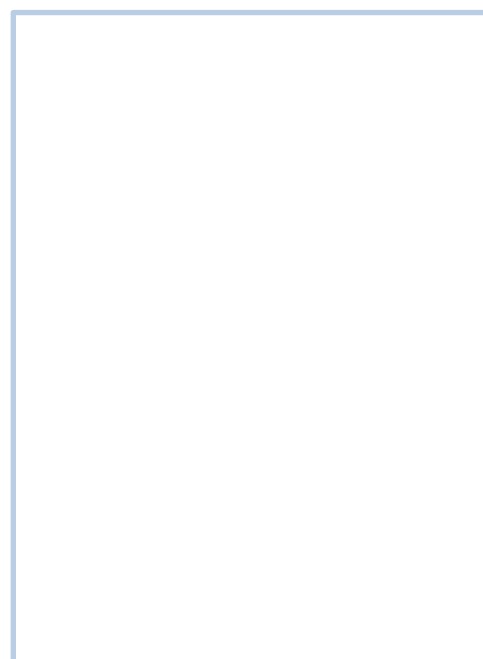
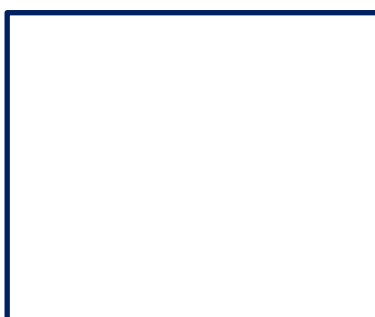
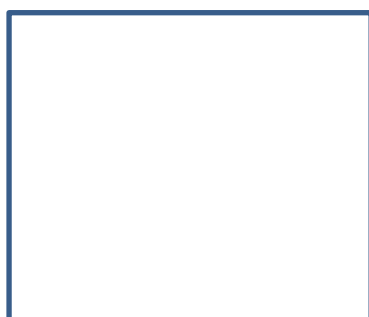
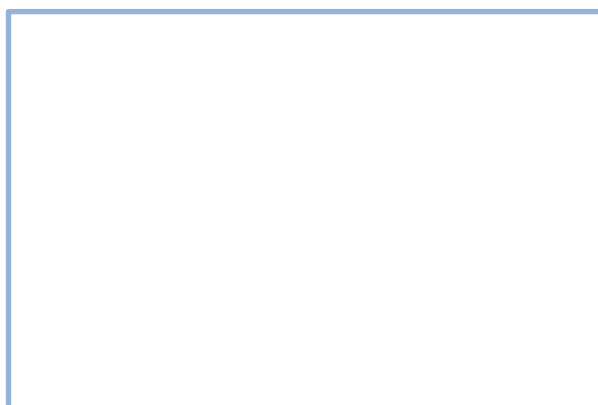
Minä en pidä _____

Minä pelkään _____

Kun minua pelottaa, minulle on tärkeää, että _____

Minulle tärkeitä henkilöitä _____

Mitä muuta tärkeää minulla on _____

Päiväys _____

Minä ja ystäväni

Ystäväni nimi on _____

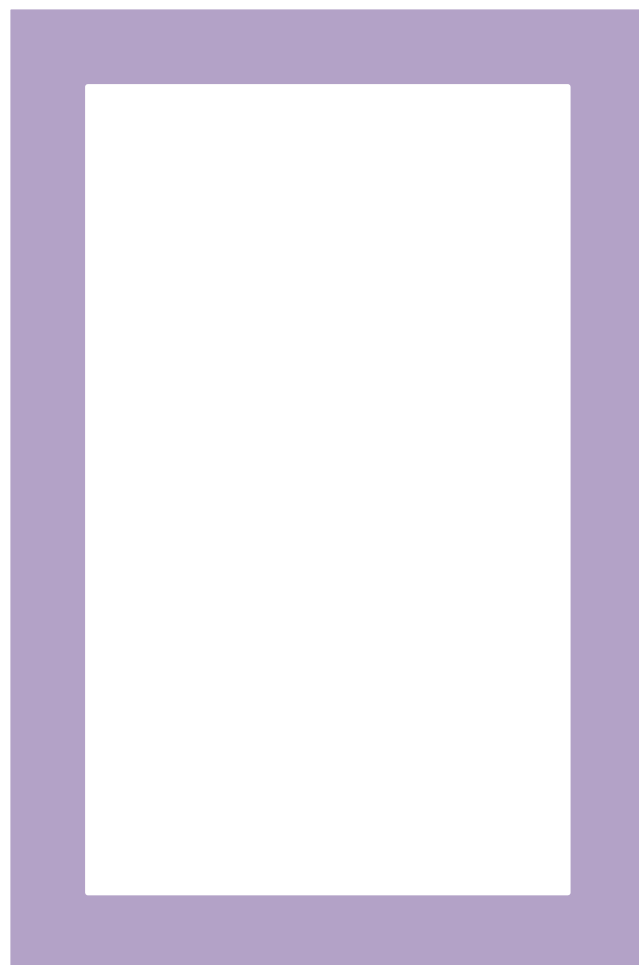
Mistä tunnen ystäväni _____

Hän on ystäväni koska, _____

Ystävässani parasta on _____

Lempileikkimme yhdessä on _____

Muuta mitä haluan sanoa ystävästäni _____

Päiväys _____

Vanhemmalta lapselle

Päiväys: _____

Parasta lapsessani on:

Kun lasta kiukuttaa, hän:

Eniten hän ilahtuu, kun:

Iloitsen lapsessani:

Lapselle tärkeitä henkilöitä ovat:

Toivoisin, että: (toive voi liittyä esimerkiksi päiväkodin toimintaan)

KASVAN, LIIKUN JA KEHITYN

Mitä tarkoittaa oppimisen osa-alue Kasvan, liikun ja kehityksen?

Kasvan, liikun ja kehitys -osa-alue tukee lapsen itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista. Siihen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita.

Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Liikunnan tulee koostua ohjatun liikunnan lisäksi myös omaehtoisesta liikunnasta sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatukseen tulee olla lapsilähtöistä, monipuolista, tavoitteellista ja säännöllistä. Liikuntakasvatukseen kuuluu vahvasti myös lapsen kehontunte muksen ja -hallinnan kehittäminen sekä motoristen perustaitojen opettelu. Lapset liikkuvat yksin, pareittain ja ryhmissä käyttämällä hyödyksi eri aisteja ja erilaisia välineitä.

Varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja riittävään syömiseen. **Ruokakasvatuksen** tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista syömiseen tukemalla monipuolisia ruokatottumuksia. Ruokakasvatuksessa käytetään apuna eri aisteja ja lapsia kannustetaan myös tutkimaan ruokaa, ominaisuuksia, ja sen alkuperää.

Tärkeässä osassa varhaiskasvatuksessa on arjen pedagogiikka, eli pukeutumis-, ruokailu-, leikki sekä ulkoilutilanteet. Näissä tilanteissa opetetaan lapselle **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasta tuetaan pitämään huolta omasta terveydestään ja henkilökohtaisesta hygieniastaan. Lapsen turvallisuuden tunnetta lisätään opettelemalla lähiliikenteessä kulkemista, ja antamalla lapselle valmiuksia pyytää ja hakea apua.

Kasvan, liikun ja kehityn osioon voi kerätä muun muassa seuraavia asioita:

- Kuvia liikuntahetkistä, niiden kuvausta
- Lasten suunnittelemien jumppien kuvaus ja toteutuneen toiminnan kuvaus
- Kuvia lapsista eri vuosina
- Lapsen tarina itsestä vuosittain / Lapsen kuvaus siitä ”Millainen minä olen?”

Kansiosta löydät ohjeita, valmiita pohjia ja/tai esimerkkejä seuraaviin asioihin:

- Kasvun fyysistä kuvausta (esimerkiksi kädenjälki/jalanjälki/sormenjälki)
- Lapsen oma toimintasuunnitelma
- Lapsen oppimistarinoita
- Opittuja asioita
- Lapsen kuvaus siitä ”millainen minä olen?”, nyt tai tulevaisuudessa
- Kuvia lapsesta eri vuosina

Lapsen oma toimintasuunnitelma

Lapsi voi piirtää ruutuihin suunnitelmansa, aikuinen kirjaa alle. Apuna käytetään kysymyksiä
Mitä haluaisit tehdä? Mitä haluaisit oppia seuraavaksi?

Myöhemmin arvioidaan, miten suunnitelma toteutui.

Suunnitelman ei tarvitse olla hieno tai monimutkainen. Ensin mietitään tavoite, sitten se, miten siihen päästään. Suunnitelma kannattaa tehdä ennen vasukeskustelua, jolloin sitä voidaan käyttää keskustelun tukena.

Nimi: _____

Kirjaaja: _____

Päiväys: _____

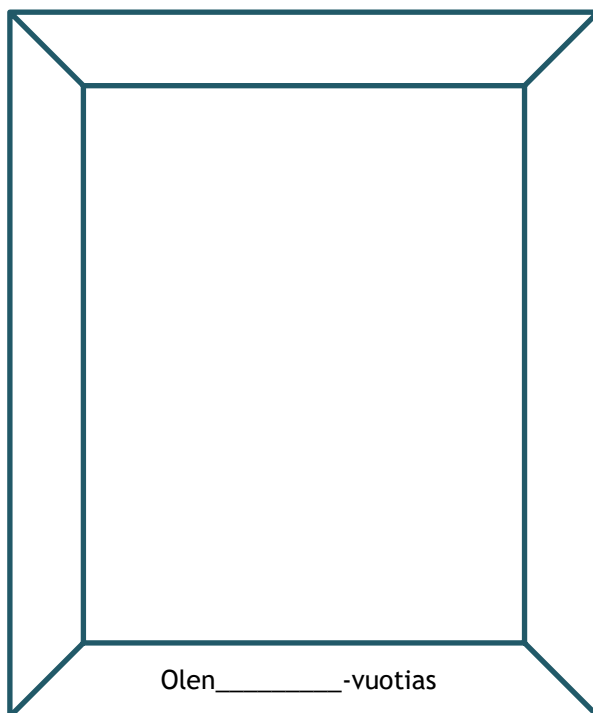
Arviointi: Onko lapsen tavoitteet toteutuneet?

Oppimistarina

Oppimistarina on pedagogisen dokumentoinnin menetelmä, jonka tavoitteena on rakentaa ja tukea lapsen myönteisen oppimisidentiteetin muodostumista ja tehdä oppiminen näkyväksi lapselle ja hänen vanhemmilleen. Oppimistarina keskittyy tallentamaan lapsen kiinnostuksen kohteita, osallistumista, suhtautumista vaikeuksiin ja haasteisiin sekä lapsen ilmaisua.

Oppimistarina sisältää valokuvia lapsen oppimisesta ja lyhyen sanallisen tarinan. Tarinalla on tietty rakenne: siinä luodaan katsaus nyt tapahtuneen oppimisen lisäksi myös tulevaan oppimiseen: mitä seuraavaksi voisi tapahtua?

Vuonna _____

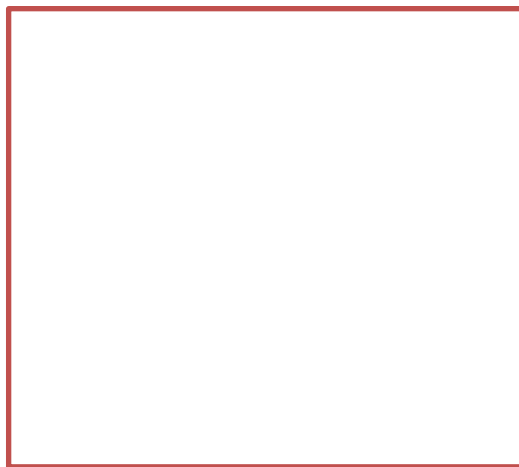
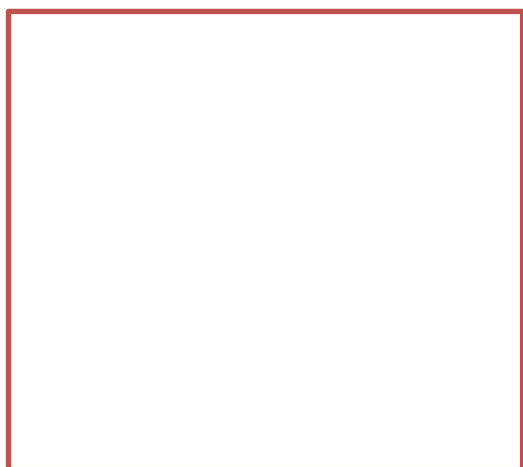
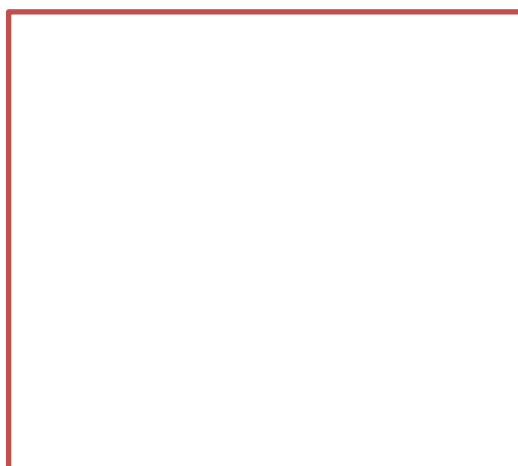
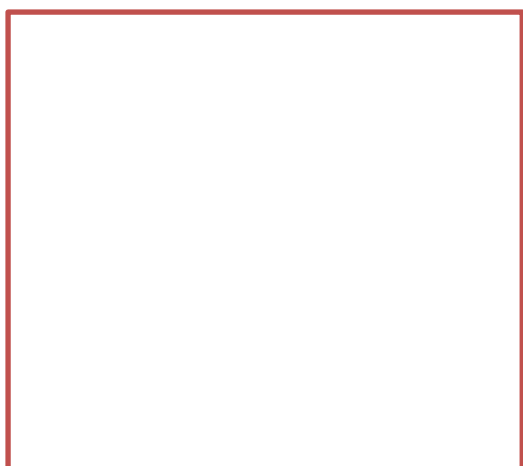

Millainen minä olen? _____

Päiväys _____

Minä kasvan

Kuvia minusta eri vuosina

Liite 4 Info Sinirikon päiväkodin kasvattajille & arviointilomake

Hei,

Osana opinnäytetyötämme ”Kasvunkansio havainnoinnin ja pedagogisen dokumentoinnin välineenä” olemme koonneet kasvunkansiomallin, jonka tarkoituksena on lisätä kasvattajien tietoutta varhaiskasvatussuunnitelmassa olevista oppimisen alueista, sekä antaa tietoa vasunvelvoittamasta pedagogisesta dokumentoinnista. Kansion kokoamisessa on käytetty teoretieto lapsen osallisuudesta, havainnoinnista ja pedagogisesta dokumentoinnista. Kansion ideoinnissa on käytetty pedagogisen dokumentoinnin kirjaa Tää on meidän maailma!, ja mukana suunnittelussa ovat olleet myös päiväkodin viisivuotiaita lapsia.

Kansioon on koottu jokainen oppimisen alue oman välilehden alle, ja jokaiseen osa-alueeseen olemme koonneet esimerkkejä, valmiita lomakkeita ja/tai ohjeita asioista, joita kuhunkin osa-alueeseen voisi liittää.

Tavoitteenamme on ollut tehdä kansiomalli, joka on helppokäyttöinen ja selkeä, joka tuottaisi tietoa niin lapselle, kasvattajalle kuin huoltajillekin lapsen kasvusta, kehityksestä ja päiväkodin pedagogisesta toiminnasta. Toiveenamme tietenkin olisi, että malli innostaisi kasvunkansioiden, tai muun pedagogisen dokumentoinnin välineen kokeiluun ryhmässä. Kaikki mallit ja ohjeet löytyvät myös sähköisessä muodossa G-asemalta, ja toivottavasti jatkossa niitä voisi käyttää hyödyksi myös sähköisissä kasvunkansioissa. Kansiomallia voisi käyttää myös esimerkiksi ”projektikansio” nimellä, johon voitaisiin samalla tavalla ryhmässä tehtyjä projekteja dokumentoida oppimisen alueiden alle.

Toivomme, että sinulla on mahdollisuus tutustua rauhassa malliin, jonka jälkeen pyydämme sinua täyttämään kasvunkansiomallin arviointilomakkeeseen. Pyydämme miettimään vastauksia henkilökohtaisesta näkökulmasta, miltä sinusta tuntuu, eikä miten ryhmässä mielestäsi suhtauduttaisiin kansion käyttöön.

Kiitokset ajastasi!

Anni & Eeva

Arviointilomake

Sain mallikansiosiosta tarpeeksi tietoa pedagogisesta dokumentoinnista?

Kyllä ____ En ____,

Millaista tietoa haluaisit lisää?

Sain mallikansiosiosta tarpeeksi tietoa kasvunkansiosiosta?

Kyllä ____ En ____,

Millaista tietoa haluaisit lisää?

Mallikansion jaottelu oppimisen osa-alueisiin tuntuu selkeältä?

Kyllä ____ Ei ____,

Jos vastasit ei, miten voisimme saada mallista selkeämmän?

Mallikansiossa olevat ohjeet ovat selkeät?

Kyllä ____ Ei ____,

Jos vastasit ei, miten voisimme saada ohjeista selkeämmät?

Voisin itse ottaa käyttöön mallikansiossa esitetyjä ohjeita/valmiita pohjia?

Kyllä ____ En ____,

Jos vastasit kyllä, mitä erityisesti ottaisit omaan käyttöön?

Olisin valmis kasvunkansiotyöskentelyyn omassa ryhmässäni?

Kyllä ____ Jossain määrin ____ En ____,

Jos vastasit kyllä/jossain määrin, millaista työskentelyä ajattelit?

Mikäli vastasit en, perusteletko miksi?

Heräsikö kansioista kysymyksiä/ajatuksia, jos niin mitä?

Kiitos paljon ajastasi ja arvokkaista vastauksistasi! ☺

Anni & Eeva